

MILJØKRIM

SEPTEMBER 2011

NR. 2 – ÅRGANG 14 – MAGASINET UTGIS AV ØKOKRIM

Tema: **Miljøkoordinator**
– s. 34

– **Ganske mye idealisme i jobben**
MILJØKOORDINATOR NILS ROGER DUNA I PORTRETET – s. 4

PÅ TOKT MED KLIF
HOSPITERING VED TILSYNSAVDELINGEN I KLIF – s. 30

LEDER

ANSVARLIG REDAKTØR
HANS TORE HØVISKELAND

Nedgang i antall miljø saker. Statistikken over anmeldte lovbrudd og politiets straffesaksbehandling ble lagt frem av Politidirektoratet i begynnelsen av juli i år. Tallene beskriver første halvår 2011 sammenlignet med samme periode året før, siste femårsperiode og ti år tilbake.

De fleste miljølovbrudd er forseelser. Første halvår av 2011 talte miljøforbrytelsene 28 anmeldelser, og dette er fem færre enn samme tid i fjor. Femårsperioden har en nedgang på 16 anmeldelser, og tiårsperioden viser en reduksjon på seks anmeldelser.

Anmeldte miljøforseelser hadde i tiårsperioden fra 2002 til 2011 en nedgang på 26,2 prosent (855 saker første kvartal 2011) og arbeidsmiljø saker hadde en nedgang på 17,8 prosent (365 saker første kvartal 2011). Økonomiske forbrytelser hadde til sammenlikning en tilbakegang på 44,1 prosent i den samme tiårsperioden.

Mye av reduksjonen av antall anmeldelser på miljøområdet de siste ti årene kan nok tilskrives at det er innført overtredelsesgebyr i stedet for straffereaksjoner. I tillegg tror jeg at folk som vurderer å begå denne formen for kriminalitet avstår fordi de frykter at det kan oppdages og at det medfører streng straff. Det skyldes at miljøkriminalitet de senere år har blitt satt stadig høyere på dagsordenen. Jeg tror imidlertid ikke at dette forklarer hele nedgangen.

Miljøkriminalitet utgjør cirka en prosent av alle anmeldte lovbrudd i Norge. Derimot er nok mørketallene store. Etter mitt syn gjenspeiler dette på ingen måte alvorligheten, men heller manglende prioritering fra politiet og påtalemyndigheten, lav oppdagelsesrisiko og ulik registreringspraksis i forhold til statistikkodene i STRASAK. I tillegg blir dessverre ikke alle alvorlige saker anmeldt av forvaltningen, dette gjelder samtlige tema som forurensning, naturkriminalitet, arbeidsmiljøkriminalitet samt kunst- og kulturminnekriminalitet. Dette er noe vi har vært opptatt av over lang tid ved Miljøteamet. Denne anmeldelsesvegringen kan ha sin bakgrunn

i at politiet ikke alltid følger opp anmeldelsene. Sakene kan bli henlagt uten grundig etterforsking eller saksbehandlingstiden blir lang, med ubetydelig straff til følge.

Det er selvfølgelig ikke ønskelig at forvaltningen anmelder alle lovbrudd. Forvaltningens egne sanksjonsmuligheter bør brukes der det er formålstjenlig. Det kan imidlertid synes som om forvaltningens anmeldelsesterskel er så høy at selv mange alvorlige eller prinsipielle saker ikke blir politiettersøkt. Dette er i så fall urovekkende.

Forvaltningen må bli flinkere til å anmelde grove overtredelser, gjentatte overtredelser og forhold som har, eller kan ha alvorlige samfunnsmessige konsekvenser. Hvis ikke vil det bli vanskelig å synliggjøre at miljøkriminalitet er et felt der politiet og påtalemyndigheten har en sentral oppgave. Dersom det skjer vil nok langt flere begå miljøkriminalitet fordi de ser at det ikke reageres mot den typen straffbare handlinger og hvis det reageres fra forvaltningens side er det ikke strenge reaksjonen de blir ilagt.

I den senere tid har en fått stadig flere alvorlige miljøkriminalitetssaker som rammer fellesskapet. Da forventer publikum at politiet og påtalemyndigheten kan håndtere disse sakene, grundig og effektivt. I tillegg øker presset på naturen og ofte er miljøkriminalitet også økonomisk motivert. Dette medfører at bekjempelsen av miljøkriminalitet vil bli enda viktigere. Miljøkriminalitet rammer fellesskapet og kommende generasjoner. En fremtid der strendene er ødelagt av olje, viktig dyre- og planteliv i fjell og skog utryddet, og kulturminnene gått tapt – ofte fordi handlingen har vært økonomisk motivert, er ikke lystelig tenking for noen.

Rovdyrforliket. I juni i år kom det nye rovdyrforliket som samtlige politiske partier på Stortinget ble enige om. Forliket innebærer blant annet at bestandsmålet for ulv, gaupe og jerv videreføres, og at vi skal arbeide for å få på plass en avtale

med Sverige om fremtidig bestandsmål for ulv. Bestandsmålet for bjørn endres fra 15 årlige ynglinger til 13 årlige ynglinger.

I tillegg skal det gjennomføres en lovendring slik at nødvergeretten også vil inkludere hund ved direkte angrep av rovvilt. Forlikspartnerne skal tas med på råd før lovforslaget fremmes for Stortinget.

ØKOKRIM har hele tiden vært imot liberalisering av nødvergebestemmelsen på dette området. (Det vises her til ØKOKRIMs høringsuttalelse fra 11. september 2008 som er nærmere omtalt i Miljøkrim nr. 3-2008 side 30.)

Rovdyrforliket endrer ikke på hvordan politiet skal prioritere å etterforske denne type saker. Når det gjelder spørsmålet om felling av rovvilt i en nødvergesituasjon knyttet til hund, så frykter jeg at enkeltpersoner og jegermiljøer kan bruke en slik ny bestemmelse til å felle rovvilt ulovlig ut fra ren jaktlyst. Slike miljøer kan utnytte en nødvergemulighet til å etablere en situasjon der de bruker hund som levende «åte» for rovvilt, for å få tatt ut for eksempel en ulv uten å risikere straff. Med de strenge beviskravene som gjelder i strafferetten, vil det være vanskelig å straffefølge en sak der en mistenker at det er dette som har skjedd. Det er særdeles viktig at politiet og påtalemyndigheten kommer i gang med åstedsundersøkelsen og annen bevissikring så raskt som mulig. ØKOKRIMs miljøteam ønsker å følge med på om en ny nødvergebestemmelse fører til flere fellinger av rovvilt og hvordan disse sakene best mulig kan etterforskes. Det er derfor viktig at politidistriktene varsler Miljøteamet hvis noen feller rovvilt og påberoper at det ble gjort for å beskytte hunden ved direkte angrep av rovvilt.

ÅRETS HUMMERAKSJON S. 13

ULOVIG RØRGATE S. 18

- **04** PORTRETT: MILJØKOORDINATOR DUNA: – GANSKE MYE IDEALISME I JOBBEN
09 SMÅNYTT

- **NATUR OG FAUNA**

- 13** ÅRETS HUMMERAKSJON 2011
- 14** NORSK RØDLISTE FOR NATURTYPER
- 17** FISKERIKRIMSTUDENTENE – GODT I GANG MED STUDIET
- 18** ULOVIG RØRGATE
- 22** EFFEKTEN AV «OPPDRETTSGENER» – HVOR SKAL VI RETTE INNSATSEN?
- 25** «EN DÅRLIG SAK»: FLATANGER SETTEFISK AS

- **FORURENSNING**

- 30** PÅ TOKT MED KLIF

- **TEMA OG JUSS**

- 34** HVA VIL VI MED MILJØKOORDINATORROLLEN?
- 38** GÅRDEIER OG GÅRDEIERSELSKAP DØMT FOR UAKTSOMT DRAP
- 41** MILJØKRIMINALITET I ET NØTTESKALL

- **KUNST OG KULTUR**

- 43** NOREGS FØRSTE RAPPORT TIL UNESCO OM 1970-KONVENSJONEN

- **ARBEIDSMILJØ**

- 44** BISTANDSADVOKATER I ARBEIDSMILJØSAKER

- **ØVRIG**

- 45** VIKTIGE DOMMER I MILJØSAKER 2011
- 47** NYHETER

ØKOKRIM

Miljøkrim er et fagblad som inneholder aktuelle artikler om miljøkriminalitet: natur- og faunakriminalitet, forurensningskriminalitet, kunst- og kulturminnekriminalitet samt arbeidsmiljøkriminalitet. Det distribueres til politiet, påtalemyndigheten, domstolene, kommunene, naturoppsyn, miljø- og kulturminneforvaltningen, med flere. Bladet blir utgitt tre ganger i året.

Ansvarlig utgiver:

Miljøteamet ved ØKOKRIM

Utgitt:

September 2011

Ansvarlig redaktør:

Førstestatsadvokat Hans Tore Høviskeland

Redaktør:

Statsadvokat Tarjei Istad

Redaksjon:

Politioverbetjent Tuva Brørby
Politioverbetjent Kenneth Didriksen

Grafisk formgivning:

Kommunikasjonsmedarbeider
Lillian Nordby Øktner

Opplag og trykk:

4 000, RenaissanceMedia AS

Forsidefoto:

Fotograf John Petter Reinertsen,
Avbildet: Tidligere senioringeniør Geir-Rune Samstad og sjefingeniør Marie Nordby ved Klif på inspeksjon.

Miljøteamet ser positivt på bidrag fra leserne, redaksjonen forbeholder seg retten til å redigere innsendte bidrag.

Stoff kan bare gjengis etter tillatelse fra redaktøren og skal krediteres fagbladet Miljøkrim.

Der annet ikke er nevnt, er fotografiene fra Shutterstock.

Adresse:

ØKOKRIM
Pb. 8193 Dep., 0034 Oslo

Telefon: 23 29 10 00

Telefaks: 23 29 10 01

E-post: miljøkrim.okokrim@politiet.no

Nettsider: www.miljokrim.no
www.okokrim.no

Miljøkoordinator Nils Roger Duna, Nord-Trøndelag politidistrikt – Ganske mye idealisme i jobben

TEKST: POLITIOVERBETJENT KENNETH DIDRIKSEN, ØKOKRIM. FOTO: POLITIET/PRIVAT

– Så lenge jeg kan huske har jeg hatt en sterk interesse for alt som har med natur og miljø å gjøre. Så da muligheten bød seg for å jobbe med dette i politiet, slo jeg til.

Når Nils Roger Duna er på jobb har han politi-overbetjentdistinksjoner på skuldrene og fungerer som miljøkoordinator ved Nord-Trøndelag politidistrikt. Han har som politimann jobbet lenge med miljøkrimbekjempelse enn de fleste og er nå i tillegg leder av Norsk Miljøpolitiforening, en interesseforening for politifolk som han selv var med på å opprette. Foruten arbeid i hjemfylket Nord-Trøndelag blir han som nestor på politiets miljøjobbing aktivt brukt både til undervisning på Politihøgskolen og som artikkelforfatter av forskjellige miljøtema. Vi treffer ham i en pause mellom to møter i Politidirektoratet (POD) og rydder et ledig bord i kaffekroken i 5. etasje.

Hva er dagens agenda, Nils Roger?

– Jeg deltar i en arbeidsgruppe her i POD der mandatet omfatter flere ting, blant annet samarbeidet mellom politiet og Statens naturoppsyn (SNO) og det med begrenset politimyndighet (BPM). Det vil resultere i en revidering av det aktuelle rundskrivet.

Og blir det da vanskeligere å få tildelt BPM...?

– Nei, det er for tidlig å si noe om det nå, forteller Duna, som ikke vil røpe noe om hva som kommer på dette området.

Men hvorfor jobber du med miljø saker i politiet Nils Roger, hva er drivkraften? Det fins jo så mange andre spennende felt, som nark, trafikk, voldssaker og så videre.

– Ja, jeg har jo jobbet med andre typer saker tidligere, sier Duna for å tone ned en eventuell mistanke om at han kun har erfaring med de grønne verdiene politiet er til satt å beskytte.

... Og du er vel, og har vel kanskje også vært, den eneste miljøkoordinatoren i ditt politidistrikt, Nord-Trøndelag, helt siden ordningen ble innført?

Ja, og den funksjonen og de oppgavene som en miljøkoordinator skal ha, ivaretok jeg vel før tittelen ble oppfunnet, repliserer Nils Roger.

...og vi gjennomførte miljøforum i Nord-Trøndelag sammen med fylkesmannen, også det en stund før det ble lansert og etablert som en god idé i rundskrivet fra Justisdepartementet.

– I begynnelsen jobbet jeg jo ved plankontoret som det het før det skiftet navn til planavdelingen. I den funksjonen lå det mange oppgaver som for eksempel redningstjeneste og beredskap, men også det å koordinere oppsynstjenesten, som var benevnelsen tidligere, både for eksterne og interne. I den tiden hadde vi mange

OM MILJØKOORDINATORROLLEN

Det skal være en miljøkoordinator i hvert politidistrikt. Miljøkoordinatoren skal være politimesterens nærmeste rådgiver i miljøspørsmål, og blant annet delta i distriktets planprosesser relatert til miljø og sjøtjeneste. Hvert politidistrikt bør også ha en påtalejurist med ansvar for miljøkriminalitet.

Det skal være en miljøkontakt på hver driftsenhet i politidistriktet som også fungerer som kontaktledd for miljøkoordinatoren ut på driftsenhetsnivå (lensmannskontor, politistasjoner og så videre).

ØKOKRIM ivaretar funksjonen som nasjonal miljøkoordinator som skal være det faglige kontaktleddet mellom politidistrikten og overordnet myndighet.

(Kilde: Politidirektoratets rundskriv 2008/008)

flere eksterne kontaktpunkter enn vi har i dag, og vi hadde mye mer penger, både i egen etat og som vi fikk tilført fra andre kilder.

Duna hevder ikke at alt var så mye bedre før, men trekker frem som eksempel på ressurstilgangen at lokalt politi på begynnelsen av 1990-tallet fikk tilført over 500 000 kroner for primært å drive lakseoppsyn.

Politiets oppsynstjeneste ble tidligere ivare tatt og samordnet under landsdelspolitikamrene. Da disse ble nedlagt i 2001 ble oppgaven omdefinert og overført lokalt til politidistriktene og sentralt til ØKOKRIM. Sistnevnte fikk i denne omleggingen oppgaven med å drifte to nasjonale

miljøkoordinatorer. Nils Roger Duna forteller at begrepet miljøkoordinator første gang ble brukt i rundskriv G47/95 fra Justisdepartementet.

Miljø koordineres ulikt. *Hva synes du om dagens ordning for miljøkoordinatorene? Har du eventuelt meninger om andre måter å organisere miljøarbeidet på?*

– I utgangspunktet er det en velfungerende og bra ordning, MEN..., sier Nils Roger alvorlig. – Det er jo selvfølgelig under forutsetning av at den som har koordinatorkfunksjonen har tilstrekkelig tid til å gjøre jobben, og det vet vi jo er fra over 100 prosent stillingsandel helt ned til fem-seks prosent alt etter hvilket politidistrikt det er snakk om. Det er også avhengig av at koordinatoren har nødvendig handlefrihet. Uten disse forutsetningene vil det ikke fungere, sånn er det bare, dette vet vi av erfaring.

Blir du og dine koordinatorkolleger i politinorge hørt og brukt av politimesteren på en optimal måte?

Duna blir stille og ettertenksom en kort stund før han svarer: – På det er det faktisk 27 forskjellige svar, det er mangeartet og det fungerer forskjellig i hvert politidistrikt.

Burde det ha vært sentrale pålegg slik at det svaret ikke ble så mangeartet, men at det var én lik praksis i hele landet?

– Nå står det jo i det siste rundskrivet fra POD som kom i 2008 at det SKAL være en miljøkoordinator, men det står ikke noe om stillingsandelen, sier Duna og lar konklusjonen henge i luften.

Men da blir vel spørsmålet om distriktet skal ha en velfungerende miljøkoordinator og et velfungerende miljøarbeid avhengig av den enkelte politimesters vilje til å sette av tilstrekkelig tid på å få gjort jobben?

– Ja, det er helt korrekt, slik oppfatter jeg det. Det er vel også en naturlig slutning, avslutter Nils Roger retorisk.

Hva er ditt stalltips til unge og uerfarne miljøkoordinatorer? Hva mener du, med din lange miljøerfaring, hva bør de ta tak i og hvordan bør de legge opp løpet for å få det til å fungere?

– Punkt én er jo å dra med seg en ballast av både naturfaglig kunnskap og organisatorisk kunnskap.

– Å bli en god miljøkoordinator krever jo også erfaring over år. Og der har vi en utfordring, for det har vært lite kontinuitet i stillingene. Vi ser tydelig at i de distriktene der det har vært kontinuitet så fungerer det veldig bra.

– Men, i mange distrikt så har ikke koordinatoren fått status, verken gradsmessig eller lønsmessig, som gjør det attraktivt å fortsette – og delvis er mange innbeordret mot sin vilje.

Ja vel?

– Ja, muligens satt litt på spissen, men det har ikke alltid vært noen hallelujastemning for å få denne oppgaven, og da blir de sittende veldig kort i stillingen og på den måten utvikler man ikke gode miljøkoordinatorer som politidistriktet er tjent med og har bruk for.

– Suksessfaktorer for øvrig er jo selvfølgelig en sterk interesse for feltet og både en evne og en vilje til å kanskje jobbe utover både det som strengt tatt kreves og forventes.

En idealist altså?

– Ja, ikke så rent lite faktisk, sier Nils Roger smilende og vet at hans mange kolleger både i direktoratet og ute i felten oppfatter ham som nettopp det.

Hvordan bør koordinatoren rent praktisk jobbe synes du, bør han konsentrere seg om lokale forurensinger og truede fuglereir eller heller satse på koordinerende samarbeidsmøter med andre etater og kontorarbeid?

– Først og fremst har koordinatoren en oppgave med å gjøre andre gode, forteller Nils Roger med overbevisning før han fortsetter. – I det så ligger det at en miljøkoordinator ikke primært skal drive med etterforskning av miljø saker. Han skal selvfølgelig delta i tunge og eller prinsipielle miljø saker og bidra som konsulent når det er behov for det i enhver sak, også det som ikke er rene miljø saker.

– Han skal også få tid til å tilegne seg relevant kunnskap, men først og fremst handler det å være koordinator om å bygge faglige eksterne nettverk, det er utrolig viktig, understreker Duna som fremholder at slik jobbing vil koordinatoren ikke få tid til dersom han skal være miljøetterforsker.

Mener du at koordinatoren ideelt sett bør være et kontaktledd for driftsenhetene som utfører den

HVA ER BEGRENSET POLITIMYNDIGHET?

Begrenset politimyndighet (BPM) kan tildeles den som har et oppdrag hvor offentlige interesser tilsier at vedkommende utstyres med politimyndighet på et begrenset område.

Politilovens § 20 tredje ledd gir adgang for tildeling av politimyndighet til andre enn politiet. Denne politimyndigheten begrenses på ulike måter; geografisk, tidsmessig eller til bestemte gjøremål/funksjoner. Som den eneste sivile utøver av makt her i landet har politiet politimyndighet. Dette er en særegen myndighet til å gi påbud og foreta inngrep overfor publikum, om nødvendig ved bruk av makt. Begrenset politimyndighet gis først og fremst til oppsynsmenn utenfor politiet som utfører natur- og miljøoppsyn til personell innen Kystvakten og til militære vaktmannskaper. Det er den enkelte oppdragsgiver som søker politimesteren om begrenset politimyndighet for sitt personell.

Kilde: Politidirektoratet

praktiske jobben med blant annet saksarbeid?

– Han skal være en ressursperson og en kontaktperson både internt og eksternt, det vil si internt i politiet og eksternt for det utall av samarbeidspartnere vi har. Og han skal selvfølgelig også være en ressursperson overfor publikum som henvender seg med spørsmål om natur og miljø. I tilfeller der andre kolleger ikke kan svare på henvendelser om for eksempel lover og regler som angår miljøfeltet må koordinatoren som ressursperson på banen og overta oppgaven med å informere på rett måte.

Politiet har jo koordinatører på flere fagfelt så som narkotika, trafikk og familievold. Synes du det blir en kamp om oppmerksomhet og status mellom de forskjellige koordinatorene?

– Det er nok forskjellig i de enkelte politidistriktene, og miljø har nok tidvis og stedvis kommet litt ned på statuslisten. Av en eller annen grunn har det tradisjonelt vært mest status å jobbe med nark, vold og vinning. Og jeg synes nok det er litt merkelig at dét skal ha så høy status.

– Det kan også være at disse nevnte områdene er kjente tradisjonelle arbeidsfelt som vi føler at vi kan. Det vil nok være sånn for mange at vi unngår de områdene der vi føler at vi ikke har tilstrekkelig kompetanse og trygghet for å gjøre jobben. Det gjelder nok ikke bare for miljø, men

også alle andre områder som vi tror vi ikke takler.

Synes du miljøkoordinatorrollen i politiet har blitt for «grønn», vi har jo i tillegg til naturkriminaliteten også definert inn forurensing, arbeidsmiljø, plan og bygning og kulturminner i miljøbegrepet. Er det fare for å bli mer generalister enn spesialist på grunn av for stort og vidtrekkende arbeidsfelt?

– Dette kan være både en styrke og en svakhet, jeg ser det mest som en styrke at vi har hele

UTDANNING OG KOMPETANSEBYGGING ER ESSENSIELT, MEN BEGRUNNELSEN SKAL VÆRE MER STRATEGISK ENN AT DET ER HANS ELLER HENNES TUR TIL Å FÅ ET KURS.

dette spekteret. Det gir en mer helhetlig tenkning og det fører forhåpentligvis til mer riktige prioriteringer. Det er selvsagt svært krevende og det forutsetter som nevnt at en sitter i koordinatorstillingen i lang tid og får kontinuitet og anledning til å utvikle seg faglig og bygge opp relasjoner og nettverk.

Vi kommer inn på miljøutdanningen som politifolk blir tilbudt ved Politihøgskolen, både gjennom fordypningsfag på grunnutdanningen og videreutdanningen. Nils Roger, som er en mye benyttet foreleser om miljøfag, mener at kompetanseoppbyggingen i etaten bør bli mer planlagt og strategisk.

– Det er en utfordring for hele etaten at vi utdanner mange til å bli høyt kvalifiserte fagfolk og så blir de ikke brukt i det de kan. Vi har i politiet mange dyktige kolleger rundt i distriktene som har gjennomført ulike studier, men som har daglig tjeneste langt utenfor sin spisskompetanse og sitt interessefelt.

– Vi er ikke gode nok til å bruke folk på rett plass og få det beste ut av folk. Dersom de får lov til å jobbe med det de kan og brenner for så vil de gjøre en mye bedre jobb og vi vil i sum få et mye bedre og mer motivert politikorps, det gjelder ikke bare miljø, det gjelder for alle fagfeltene vi jobber med. Vi må for all del ikke slutte å sende folk på kurs. Utdanning og kompetansebygging er essensielt, men begrunnelsen skal være mer strategisk enn at det er hans eller hennes tur til å få et kurs.

Lover og miljøregler. *Opplever du at vi har vi godt nok lovverk på miljøområdet til å gjøre en effektiv jobb?*

– Uansett hva vi jobber med i politiet så kommer vi i situasjoner der vi kunne tenke oss at lover og regler var annerledes utformet.

Med strengere straffer?

– Først og fremst større handlingsrom, svarer Duna ettertenksomt, – ...men vi kan ikke forvente at vi på miljølovene skal være i en særstilling i forhold til annen lovgivning. Jeg synes vel at vi i så måte ligger på et fornuftig nivå. Nå har vi også over en lengre periode sett en positiv utvikling som tenderer mot at vi får strengere lovgivning på viktige miljøområder. Personlig så synes jeg at vi ikke har kommet langt nok med bruk av streng straff for de mange miljølovbruddene der konsekvensen er uopprettelige skader.

– Samtidig som vi har mange miljølover som skiller klart på hva som er lov og hva som ikke

rettsikkerheten også her. På den annen side bør vi nok trå litt varsomt både med hensyn til virkemidler og volum overfor det absolutte flertallet av Norges befolkning som bruker vår flotte natur og friluftsområder som rekreasjon. Det er den aktiviteten vi skal beskytte!

Vår tilmålte tid med Duna er over og i avslutningen griper vi til læreboka for hva som «selger» og hører om han har en god politihistorie, «en sann historie fra virkeligheten» fra arbeidet som miljønestor.

Nils Roger tenker seg litt om før han svarer: – I stedet for «historie» velger jeg å si litt om hva som gjør denne jobben meningsfull for min del.

– Ikke til forkleinelse for det som oppfattes som tradisjonelt politiarbeid, men arbeidet med natur, miljø og kulturminner omhandler elementer som har betydning for alle framtidige generasjoner, både i forhold til livskvalitet og overlevelse. Kort sagt: Uten et funksjonelt miljø vil ikke menneskeheten overleve. Arbeidet med natur og miljø oppfatter jeg derfor egentlig som noe av det viktigste man kan holde på med i vår etat. Når det gjelder kulturminner er jo dette forgjengelige ting som aldri vil komme tilbake dersom de ødelegges. Framtidige generasjoner vil derfor bli snytt for den opplevelsen og kunnskapen det representerer.

– Jeg vil også dra fram det positive ved at man får en ekstern kontaktflate (forvaltningsmyndigheter, tilsynsmyndigheter, kommuner, fylkeskommuner, organisasjoner og enkeltmennesker) som man ikke opplever maken til ved annet politiarbeid. Man blir rett og slett kjent med en rekke trivelige og engasjerte mennesker. Dette er en viktig motivasjons- og inspirasjonsfaktor, samtidig som det setter ting i perspektiv.

– For oss som har en genuin interesse for natur og miljø er det selvfølgelig en stor fordel at man har mulighet til å komme seg ut på både sjø og fjell i forbindelse med forebyggende arbeid, kontroller og etterforskning.

Du kan jo snart etter mange år i politiet trekke deg tilbake...?

– Nei, jeg har ingen umiddelbare planer om det, skyter Nils Roger kjapt inn.

Så du kan kontaktes og konsulteres ved behov?

– Ja, og det skjer i stor grad, faktisk hver dag, sier Nils Roger muntert før han må ile videre til neste møte i Politidirektoratet.

UTEN ET FUNKSJONELT MILJØ VIL IKKE MENNESKEHETEN OVERLEVE.

er lov, så har vi i tillegg veldig mange unntak. Ett eksempel er motorferdselsloven. Det gjør det vanskelig for forvaltningsmyndighetene å forvalte disse lovene med et utall dispensasjoner. Og det gir ikke minst oss som kontrollører store utfordringer.

Nils Roger kommenterer også det at tilsynsmyndighetene i stadig større grad har fått mulighet til å benytte forvaltningsmessige sanksjoner, noe som ytterligere kompliserer håndheving og saksbehandling.

– Det oppleves utfordrende både for politiet og tilsynsmyndighetene. Jeg opplever at store deler av samfunnet heller ønsker klarere skiller og grenser på når forvaltningssporet skal brukes og når straffesporet skal brukes.

Du etterlyste handlingsrom, bruker vi handlingsrommet i lovverket godt nok, kunne vi vært mer pågående innenfor gitte rammer og likevel presset grensene i vår håndhevelse?

– Jeg tror nok at vi skal skille litt her. Det er klart at de som bevisst og hele tiden driver miljøkriminalitet bør møtes med en streng og klar håndhevelse, men vi må alltid huske på

SMÅNYTT

Vannscooter. I følge småbåtloven § 40 er bruk av vannscooter i utgangspunktet forbudt i Norge. Både av hensyn til lokal forvaltning, og av hensyn til kontroll og håndheving av bestemmelsene om bruk av vannscooter, inneholder småbåtloven et generelt forbud som kommunene ved forskrift kan gi dispensasjon fra såfremt ikke hensynet til miljø eller sikkerhet tilsier noe annet.

Miljøverndepartementet ønsker et bedre system for utvelgelse av områder til bruk av vannscooter. Slik aktivitet kan lett komme i konflikt med både miljø og sikkerhetshensyn og departementet har derfor utarbeidet utkast til forskrift om bruk av vannscooter. Forslaget omfatter blant annet et kart som angir områder hvor det ikke er tillatt å kjøre vannscooter. Disse områdene utgjør et kystnært belte. I det kystnære beltet har det derfor, ifølge høringsbrevet fra departementet, ingen hensikt å søke om dispensasjon ettersom kommunen ikke har hjemmel til å åpne områder for vannscooter her.

Forskriften er, ved innføring av det kystnære beltet, ment å forenkle dagens system både for brukerne og for kommunene.

Politidirektoratet har gitt hørings svar og har merknader til forslaget bestemmelse om tilsyn og håndheving, jmfør utkastets § 6.

Det fremgår av høringsnotatet at «fylkesmannen skal foreta lovlighetskontroll, og at de sen-

trale myndighetene ønsker en streng håndheving av og kontroll på hvilke områder som åpnes for kjøring.» Videre skal fylkesmannen ha ansvar for å føre tilsyn med områdene for bruk av vannscooter, og føre «tilsyn både med om det kjøres utenfor de angitte områdene og om eventuelle vilkår kommunen har stilt overholdes». Videre fremkommer det at tilsyn skal utføres hvert år i de aktuelle områdene, og fortrinnsvis på tidspunkter og årstider da det er sannsynlig at det foregår kjøring der.

Politidirektoratet mener at fylkesmannens tiltenkte tilsynsoppgave fremstår noe uklar. Det er uproblematisk at fylkesmannen tillegges lovlighetskontroll med kommunenes forvaltning av regimet etter forskriften. Det synes samtidig forutsatt at fylkesmannen også tillegges håndhevingskontroll med hvorvidt den faktiske bruken av vannscooter skjer i overensstemmelse med forskriften. Politidirektoratet etterlyser en rolleavklaring i regelverket og viser til Riksadvokatens høringsuttalelse til naturmangfoldloven; «skal forvaltningskontroll være effektiv må det foreligge klare hjemler med et klart grensesnitt mot politiets myndighetsområde under iakttagelse av de tradisjonelle rettsgarantier».

For mer informasjon, se Miljøverndepartementet (regjeringen.no) og dokumenter under høring.

Miljøkonferanse:

Den globale kampen mot miljøkriminalitet

Miljøkriminalitet regnes som en alvorlig forbrytelse, svært ofte knyttet til organisert kriminalitet, og er et voksende internasjonalt problem. Uten særlige ressurser, kapasitet og tidligere erfaring fra lignende saker, har man lenge hatt et behov for et større samarbeid over landegrensene.

Mellom 24. og 26. mai i år samlet 50 representanter seg fra 17 land for å dele erfaringer og kompetanse på feltet miljøkriminalitet i Lakewood, USA. Rettsmedisinere, miljøetterforskere og påtalemyndigheter var samlet for første gang i arbeidet med å få frem en felles ekspertise på oppklaringen av store miljøforbrytelser som setter folkehelsen og vårt miljø i fare. Konferansen var arrangert i regi av The United States Environmental Protection Agency (EPA) og Interpol, som åpnet første dag med å forklare virksomhetens store entusiasme og støtte til prosjektet.

På Interpols hjemmeside – www.interpol.int – og på hjemmesiden til EPA – www.epa.gov – kan du finne mer informasjon om konferansen og utfordringene med miljøkriminalitet.

Selv om vannscooter er en populær aktivitet i mange land, er den i utgangspunktet forbudt i Norge. Foto: Marthe Skjerven.

MILJØVERNDEPARTEMENTET
ØNSKER ET BEDRE SYSTEM
FOR UTVELGELSE AV OMRÅDER
TIL BRUK AV VANNSCOOTER.

800

I følge Rovdata har de registrert en finsk ulvetispe som forflyttet seg 800 kilometer i løpet av en måned.

Flere ulv i Skandinavia enn på mange år? Medi-ene har i sommer tatt opp temaet om ulvebe-standen i Norden, og sist vinter ble det registrert flere ulver enn noen gang siden de felles norsk-svenske registreringene startet i 1978.

En rapport fra Høgskolen i Hedmark og Vilt-skadecenteret i Sverige viser at det sist vinter ble registrert mellom 286 og 335 ulver i Skandinavia, mot 252 og 291 året før. Det er det høyeste antal-let som er registrert i nyere tid.

– Mot Sveriges økning i antall på 30 prosent, har Norge hatt et synkende antall ulver, forteller Morten Kjørstad i Viltnemda. Vinteren 2009–2010 ble det registrert mellom 31 og 37 ulver, mens det sist vinter ble registrert mellom 33 og 35 ulver i Norge.

Morten Kjørstad i Rovdata poengterer likevel at selv om bestanden er rekordhøy, har den his-torisk sett vært betydelig større enn den er i dag.

Fakta om overvåkingen av ulv i Norge:

Rovdata har ansvaret for overvåkingen av ulv i Norge og for at oversikten over hvor mange ulver det er i landet er best mulig. De blir hoved-

sakelig overvåket ved å spore individer på snø om vinteren og ved å analysere DNA fra hår og ekskrementer.

Hovedfokuset er på hvor mange ulvekull som blir født hvert år, hvor mange individer det er til sammen i bestanden, og hvordan disse er fordelt i ulike flokker og par som hevder revirer.

Overvåkingen blir utført gjennom Det na-sjonale overvåkingsprogrammet for rovvilt, i samarbeid med de ansvarlige for overvåkingen i Sverige og Finland.

Høgskolen i Hedmark på Evenstad er på opp-drag fra Rovdata gitt ansvaret for koordinering og kvalitetssikring av bestandsovervåkingen av stasjonære ulver i Norge. Statens naturoppsyn (SNO) følger opp de individene som ikke har eta-blert egne territorier.

Det genetiske materialet, som blir samlet inn i felt, blir analysert ved laboratoriet hos Norsk institutt for naturforskning (NINA) i Trondheim.

Tallene er hentet fra www.rovdata.no. En endelig statusrapport for ulv i Skandinavia skal leveres 1. november i år.

Vest Tank-saken. Tidligere daglig leder i selska-pet Vest Tank AS (nå Alexela Sløvåg AS) er ved Gulating lagmannsrett i mai 2011 dømt til fengsel i et og et halvt år for miljøkriminalitet.

I mai 2007 eksploderte to tanker på selska-pets anlegg i Gulen der ansatte kom i livsfare. I tillegg medførte eksplosjonen helsefarlig utslipp som blant annet førte til kraftige betennelses-reaksjoner på slimhinner, kvalme og hodepine for de som oppholdt seg i nærheten av bedriften.

Daglig leder ble dømt etter alle tiltalepunkt-ene, som gjaldt flere brudd på forurensings-loven, arbeidsmiljøloven og brann- og eksplo-sjonsvernloven. Under straffutmålingen uttaler lagmannsretten blant annet «I denne saka til-seier allmenne omsyn ein streng reaksjon. Den gjeld uløyves og uforsvarleg drift av eit anlegg med stort potensiale for alvorleg forureining og

fare for liv og helse for arbeidstakarar og folk i grannelaga». Og «Etter lagmannsretten sitt syn prioriterte dagleg leiar omsynet til å utvikla drifta i Vest Tank AS, for å kunna få til gode økonomiske resultat, framfor omsynet til forsvarleg drift ved anlegget i Sløvåg».

Rådgiveren, som var tiltalt for brudd på ett tilfelle av forurensningsloven ved å ha gitt råd om rensesprosessen som førte til eksplosjonen, ble frifunnet under dissens. To av rettens dommerer mente han skulle dømmes. Rettens flertall la blant annet vekt på at han ikke hadde brukt mye ressurser på oppdraget mens mindretallet mente han hadde opptrudd grovt uaktsomt ved å lage et opplegg for nøytralisering av væska innenfor et fagområde han ikke hadde kompetanse på.

Selskapet har tidligere vedtatt en bot på to millioner kroner for brudd på forurensningsloven,

Foto: Johannes Jansson, norden.org.

FAKTA OM SKANDINAVISK ULV

Ei voksen ulvetispe i Skandinavia veier i snitt 49 kilo, mens hannen nærmer seg 50 kilo. Halen er forholdsvis rett og henger ofte ned. Om vinteren er fargen på pelsen som regel grå eller grågul, mens den om sommeren skifter mot mer grågult og rødbrunt.

Til forskjell fra hunder er ulvens hode påfallende massivt og kroppen virker smalere og mer høyreist.

Ulven er spesialist på å jakte på og fange større klovdyr. Gjennom å jakte i flokk kan den ta store byttedyr som elg. I Skandinavia utgjør elg mer enn 95 prosent av dietten for ulvene og en flokk kan i snitt alene ta mer enn 100 elg per år.

Revirene i Skandinavia er mellom 500 og 2 000 kvadratkilometer store og flok-kene som lever her kan variere fra tre til rundt ti individer.

I Skandinavia er det som regel bare le-derparet som får valper og paringstiden er fra februar til mars. Valpene blir født i månedsskiftet april-mai, omtrent 63 dager senere, men blir først kjønns-modne den andre vinteren de lever.

De unge ulvene forlater vanligvis flokken når de er ett til to år gamle, og som of-test skjer dette på våren, forsommeren eller høsten. De kan vandre svært langt fra reviret hvor de ble født, og kan i prin-sippet dukke opp hvor som helst i Norge.

Kilde: Rovdata

arbeidsmiljøloven og brann- og eksplosjonsvernloven. Den tidligere styrelederen i selskapet ble kort tid etter at hovedforhandlingen startet sykmeldt og han får opp saken sin i slutten av januar 2012.

Påtalemyndigheten har anket til Høyesterett over straffutmålingen for daglig leder, samt over lovanvendelsen under skyldpørsmålet for rådgiveren, subsidiært over mangelfulle domsgrunner. Daglig leder har anket over lovanvendelsen,

saksbehandlingen og straffutmålingen. Ankene er nå til behandling i Høyesteretts ankeutvalg.

Miljøkrim vil komme tilbake til saken i et senere nummer.

Færre gauper i Norge. Det har vært en nedgang i gaupebestanden fra i fjor til i år.

Mens det i fjor var mellom 75 og 80 gaupefamilier i Norge før kvotejakten, var det mellom 70 og 74 gaupefamilier på samme tid i år. Dette gir en nedgang fra 441 til 470 gauper i fjor til mellom 413 og 436 i år, viser en rapport fra Rovdata. – Det ble i fjor skutt 134 gauper og i år 137, og vi må helt tilbake til midten av 1800-tallet for å finne høyere fellingstall enn dette i Norge, sier Morten

Kjørstad, leder i Rovdata.

Kilde: Aftenposten (avisen har hentet informasjonen rovdata.no, uke 20)

Bakgrunn for nedgangen. Seniorrådgiver Jan Paul Bolstad i viltseksjonen under Direktoratet for naturforvaltning forteller til Miljøkrim at bakgrunnen for nedgangen i bestanden av gaupe i Norge først og fremst er økte kvoter og økte fellingstall de siste fire årene. Årsaken til økte

kvoter er at gaupebestanden i Norge ligger over et nasjonalt fastsatt bestandsmål på 65 årlige ungekull (registrerte gaupefamilier).

Ungekullene er fordelt på syv forvaltningsregioner for rovvilt. Innenfor hver av disse forvaltningsregionene er det satt mål for antall årlige ungekull. Hver forvaltningsregion har en rovvilt-nemnd som setter kvoten for jakt på gaupe, så lenge forvaltningsregionen ligger på eller over det fastsatte målet for sin region.

Rovdata, som blant annet leverer bestandstall på gaupe, har ansvar for drift av det nasjonale overvåkingsprogrammet for rovvilt. Ansvaret er gitt av Direktoratet for naturforvaltning.

Du kan lese mer om forvaltning av gaupe på www.rovviltportalen.no.

65

Gaupebestanden i Norge ligger over et nasjonalt fastsatt bestandsmål på 65 årlige ungekull (registrerte gaupefamilier).

Foto: Johannes Jansson, norden.org.

Kommenterte straffesakstall 2010. Straffesakstall 2010 presenterer statistikk over anmeldte lovbrudd og politiets straffesaksbehandling fra 2010 sammenlignet med 2009, og den siste femårsperioden (2006–2010).

Politidirektoratet klargjør i sin rapport at lovbrudd er betegnelsen for både forseelser og forbrytelser. I denne rapporten er det først og fremst forbrytelsene som omtales, disse regnes for å være handlinger av grovere karakter. I rapportens første del kommenteres kriminalitetsutviklingen. I andre del av rapporten kommenteres resultater og utvikling i politiets straffesaksbehandling.

Rapporten nevner videre at anmeldelsesstatistikken bare omhandler kriminalitet som er anmeldt og kjent for politiet. En del kriminalitet forblir skjult. Dette omtales gjerne som mørketall. Forskjellige undersøkelser viser at andelen mørketall varierer for ulike kriminalitetstyper. Forhold som påvirker anmeldelsesstatistikken er blant annet oppdagelsesrisiko og politiets og andre myndigheters innsats, kontroll og prioriteringer.

Når det gjelder miljøforbrytelser oppsummerer rapporten med at dette er kriminalitet som rammes av ulike spesiallover og de fleste lovbruddene av denne typen er kategorisert som forseelser. Videre nevnes det at forbrytelsene utgjør en liten del av totalt anmeldte lovbrudd og er vanskelig å kommentere ut fra statistikken. Direktoratet påpeker at antall anmeldelser i stor grad er avhengig av andre kontrollorganer sin rapportering til politiet. Det er relativt sett en stor reduksjon i antall miljøforbrytelser i femårsperioden. Antall anmeldelser i første halvår 2011 er imidlertid stabilt sammenlignet med første halvår 2010. For analyser og trender innen miljøkriminalitet henvises det til ØKOKRIMS rapporter.

ØKOKRIM

MILJØTEAMET SØKER POLITIOVERBETJENT

Miljøteamet arbeider med straffesaker innen områdene natur-, forurensings-, arbeidsmiljø- og kunst- og kulturminnekriminalitet. Teamet har nå ledig ett års vikariat som politioverbetjent.

Vi tilbyr spennende faglige utfordringer i et tverrfaglig arbeidsmiljø. Stillingen avlønnes som politioverbetjent (SKO 0287) ltr. 53–70 som for tiden er kr 425 800–579 400 avhengig av utdanning og erfaring. I tillegg kompenseres politioverbetjenter i ØKOKRIM midlertidig med et tillegg på kr 41 680.

Kontaktperson:

Førstestatsadvokat og teamleder Hans Tore Høviskeland, 23 29 10 00. For full kunngjøringstekst, se www.okokrim.no, www.politijobb.no eller www.nav.no.

Søknadsfrist: 15.09.2011

ØKOKRIM Telefon: +47 23 29 10 00 // www.okokrim.no

Fylkesforum i Buskerud. I mai i år arrangerte Nordre Buskerud politidistrikt Fylkesforum i Buskerud (ved fungerende miljøkoordinator Thov Thorsrud).

Søndre Buskerud politidistrikt og alle etater i fylkesmiljøforum Buskerud var representert, det vil si Mattilsynet, Arbeidstilsynet, SNO, Toll-

vesenet, Fylkesmannens miljøvernnavdeling og Buskerud fylkeskommune.

I tillegg deltok også den relativt nytilsatte politimesteren i Nordre Buskerud, Sissel Hammer. Et av temaene var tverretattlig samarbeid, som ble behørig diskutert.

19 representanter fra ulike organisasjoner deltok 10. og 11. mai på fylkesforum i Buskerud.

Foto: Politiet ●●●

Årets hummeraksjon 2011

TEKST: STATSADVOKAT **TARJEI ISTAD**, ØKOKRIM, FOTO: MILJØKOORDINATOR **TORVIL SELÅS**, AGDER POLITIDISTRIKT

322 anmeldelser ble resultatet av den årlige aksjonen mot ulovlig hummerfiske, som ble gjennomført 19.–21. juli. Antall beslag kom opp i 409.

I år deltok Fiskeridirektoratet, Kystvakten, Statens naturoppsyn, Skjærgårdstjenesten og Friluftsetaten sammen med ØKOKRIM og politidistriktene Østfold, Vestfold, Telemark, Agder, Rogaland og Hordaland.

ØKOKRIM har utarbeidet et veiledende notat for reaksjonsfastsettelse i saker om ulovlig hummerfiske. Notatet kan fås ved henvendelse til ØKOKRIMs miljøteam.

Det siste året er det også kommet to tingrettsdommer på området. En yrkesfisker som hadde fanget 46 rognhummer og forsøkt å skjule det ved å børste vekk rogn, ble ved Dalane tingretts tilståelsesdom 28. oktober 2010 dømt til betinget fengsel i 45 dager og 20 000 kroner i bot, samt inndragning av 15 000 kroner. Fengselsstraffen ville blitt ubetinget om det ikke var for formildende omstendigheter, særlig lang saksbehandlingstid hos politiet. Romsdal tingrett dømte ved dom 13. oktober 2010 (TROMS-2010-112768) en mann som hadde fisket med 21 teiner uten flukthåpning til betinget fengsel i 15 dager og 15 000 kroner i bot, samt inndragning av de ulovlige teinene. Forholdet ble oppdaget av Kystvakten da domfelte var i ferd med å tømme teinene, som inneholdt 22 hummer.

Fiskeridirektoratet har varslet at de vil foreta ytterligere kontroller fremover.

I forrige nummer av Miljøkrim skrev Alf Ring Kleiven, Havforskningsinstituttet, om mulig svart omsetning av hummer (Miljøkrim 1/2011 side 23). Miljøkrim har spurt Fiskeridirektoratet om å skrive en artikkel knyttet til temaet og forhold Ringen peker på, men direktoratet har opplyst at det ikke har hatt kapasitet til det nå.

Foto: Norsk Institutt for Vannforskning – NIVA.

Forsker Hartvig Christie samler prøver i tareskog.
Foto: Janne K. Gitmark, Norsk Institutt for Vannforskning – NIVA

Norsk Rødliste for naturtyper

– Nytt kunnskapsgrunnlag om naturmangfold

TEKST: ARILD LINDGAARD, ARTSDATABANKEN

Artsdatabanken lanserte 18. mai 2011 Norges første offisielle Rødliste for naturtyper. Rødlista er en vurdering av risiko for at ulike typer natur kan forsvinne fra Norge i nær fremtid. Her finner vi 80 naturtyper med en rødlistestatus, og av disse er 40 vurdert til å være truet.

Hvorfor blir naturtyper rødlistet? Rødlista for naturtyper identifiserer hvilke naturtyper som kan forsvinne dersom den negative utviklingen fortsetter. En viktig årsak til at naturtyper blir rødlistet er reduksjon i tilstand, det vil si endringer i de fysiske forholdene eller reduksjon i bestandene av arter som er dominerende i en naturtype. En annen viktig faktor er reduksjon i areal som en følge av fysiske inngrep (utbygging) eller endringer som følge av jord- eller skogbruk.

Andre vesentlige faktorer som påvirker naturtypene negativt er forurensning, klimaendringer og fremmede arter.

Ny metodikk tatt i bruk. Som en del av arbeidet med den første offisielle norske Rødlista for naturtyper er det utviklet en egen utvelgesesmetodikk som skal vurderes. Metodikken er basert på Artsdatabankens klassifiserings- og beskrivelsessystem Naturtyper i Norge (NiN).

Det finnes ingen felles internasjonal metodikk for vurdering av naturtypers risiko for å forsvinne. Kriteriesettet brukt for risikovurdering i Norsk

Rødliste for naturtyper 2011 bygger på kriteriene den internasjonale naturvernunionen (IUCN) bruker for å vurdere arter.

Kriteriesettet er imidlertid tilpasset en vurdering av naturtypers risiko for å forsvinne.

Arbeidet med å vurdere naturtypene er gjort av en ekspertgruppe bestående av landets fremste eksperter på ulike naturtyper. Ekspertgruppa har også bidratt til metodeutviklingen underveis.

Truete naturtyper i Norge. Rødlista for naturtyper viser 80 naturtyper som har fått en rødlistekategori. Halvparten har status som truete, som er definert ved å tilhøre en av kategoriene: kritisk truet (CR), sterkt truet (EN) eller sårbar (VU). De øvrige har status som nær truet (NT) eller kunnskapsmangel (DD).

De viktigste årsakene til at naturtyper havner på Rødlista er reduksjon i arealer, som følge av nedbygging og opphør av eksisterende bruk, og endringer i tilstand som endrer naturtypenes karakter. Noen naturtyper er naturlig sjeldne og vil være i risikozonen ved at de vil være utsatt for tilfeldige hendelser.

Denne listen viser rødlistestatus for et utvalg naturtyper

NATURTYPER	VURDERING
Jordpyramide	CR
Slåttemyrkant	CR
Kalkrike dammer og tjern	EN
Kalksjø	EN
Kroksjøer, meandere og flomløp	EN
Kystgranskog	EN
Kystlynghei	EN
Rikere myrflate i lavlandet	EN
Rikere myrkantmark i lavlandet	EN
Slåtteeeng	EN
Sukkertareskog Skagerak	EN
Sørlig etablert sanddynemark	EN
Sørlig strandeng	EN
Tempert kystfuruskog	EN
Olivenskog	EN
Palsmyr	EN
Slåttemyrflate	EN
Aktiv marint delta	VU
Avblåst normal arktisk steppe	VU
Fuglefjell	VU
Grankildeskog	VU
Grisehalekorallbunn	VU
Kalklindeskog	VU
Kalkrik bøkeskog	VU
Korallrev	VU
Kulturmarskeng	VU
Kystnedbørsmyr	VU
Lågurt – grankalkskog	VU
Muddervulkan – bunn	VU
Ravinedal	VU
Sandynemark	VU
Sentrisk høgmyr	VU
Sukkertareskog Nordsjøen	VU
Varme kilder	VU
Varmekjær kildelaauvskog	VU
Åpen grunnlendt kalkmark	VU
i boreonemoralisone	VU
Åpen lavlandskildemyr	VU
Grotte	VU
Klar intermediær innsjø	VU
Klar kalkfattig innsjø	VU

CR = Kritisk truet **NT** = Nær truet
EN = Sterkt truet **DD** = Kunnskapsmangel
VU = Sårbar

Sukkertareskog er en naturtype som har hatt stor reduksjon i mange områder.
 Foto: Hartvig Christie, NIVA

De viktigste påvirkningsfaktorene for naturtypene på Rødlista er arealendringer. Derneft følger forurensning og klimaendringer. Noen naturtyper påvirkes også av fremmede arter.

Rødlista for naturtyper omfatter hele Norge og inkluderer i tillegg til fastlands-Norge, norsk økonomisk sone og Svalbard, Jan Mayen og Bjørnøya. De rødlistede naturtypene er jevnt utbredt over hele Norge, med en noe avtagende tendens lengst mot nord.

Hva ligger i begrepet rødliste? En rødliste er en vurdering av arters eller naturtypers risiko for å forsvinne fra våre områder. Artsdatabanken gjør slike vurderinger gjennom ekspertgrupper fra de vitenskapelige miljøene i Norge. Det er da videre opp til relevante myndigheter hvordan rødlista skal anvendes i forvaltningssammenheng. Forvaltningsprioritet og virkemiddelbruk vil kunne avhenge av flere ulike hensyn, der rødlistene utgjør en del av kunnskapsgrunnlaget. Noen naturtyper på Rødlista er vurdert på et relativt overordnet nivå (for eksempel fjord og innsjø), mens andre er svært sjeldne og spesielle (for eksempel jordpyramider og varme kilder). T  ln  rming til forvaltning av disse blir naturlig nok forskjellig, og i tillegg vil påvirkningsfaktorene også være ulike.

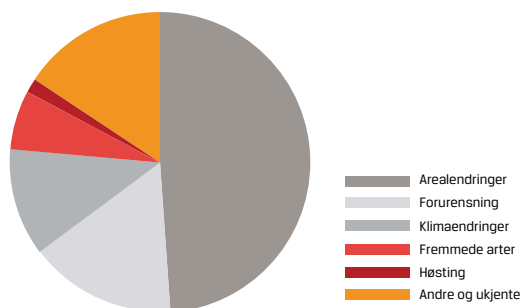
R  dlistene er ikke statiske produkter, og vil være gjenstand for revidering med jevne mellomrom. For naturtyper vil det v  re tre viktig tema som vil bestemme tidspunkt for neste revisjon. Først vil det bli utarbeidet internasjonale kriterier for rødlisting av økosystemer (tilsvarende naturtyper) til utløpet av 2012, derneft vil typesystemet som Artsdatabanken bruker for naturtyper

(NiN) utvikles videre de kommende årene, og til slutt forventer vi en bedring i kunnskapsnivået som vil øke presisjonen i fremtidige rødlister.

På www.artsdatabanken.no kan du lese mer om Rødlista for naturtyper, søke i r  dlis-tebasen, laste ned rapporten eller bestille et trykt eksemplar.

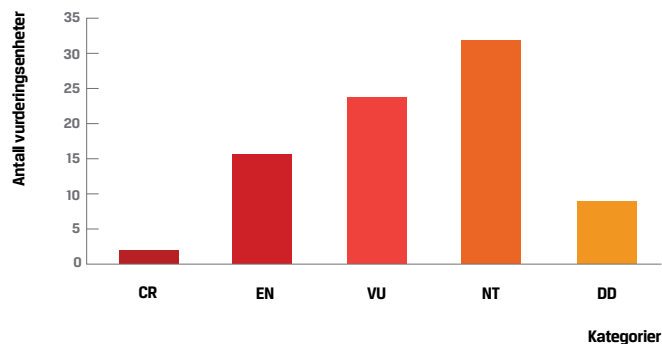

Måling av sukkertare. Foto: Anne K. Gitmark, NIVA

Arealendringer, forurensning, klimaendringer, fremmede arter og høsting representerer de fem store globale truslene mot biologisk mangfold. I Norge er arealendringer den klart største påvirkningsfaktoren for naturtyper, både i forhold til reduksjon i areal og reduksjon i tilstand. Andre og ukjente faktorer omfatter blant annet menneskelig forstyrrelse og påvirkning fra stedegne arter.

Fordelingen av rødlistede naturtyper på rødlistekategorier for Norge. Inkluderer data fra 80 naturtyper.

Kalksjøer er vurdert som sterkt truede (EN) ut fra reduksjon i tilstand de siste 50 år. Foto: Anders Langangen

Foto: Artsdatabanken

Fiskerikrimstudentene – Godt i gang med studiet

Videreutdanningen på Politihøgskolen gir studentene en spisskompetanse på bekjempelse av fiskerikriminalitet. Dette arbeidet er ofte omfattende og komplekst, og som krever innsikt i faget utover det generalisten ofte har.

TEKST: POLITIOVERBETJENT OG FAGANSVARLIG **HENNY I. BECH**, POLITIHØGSKOLEN

POLITIHØGSKOLEN

STUDIET SOM BLE OMTALT I MILJØKRIM VÅREN 2010 ER NÅ
GODT I GANG PÅ POLITIHØGSKOLEN I OSLO.

24 studenter fra fire ulike etater (skatt, fiskeri, kystvakt og politi/påtale) ble tatt ut til spesialistutdanningen som startet opp senhøstes 2010.

Studiet startet opp i november med samling på Kystvakten sin base på Sortland. I tillegg til undervisningen hos Kystvakten var det også et lærerikt studiebesøk ved et mottaksanlegg for sild.

Sortland hotell, der studentene bodde, ble også arena for mange sene gruppearbeider, hvor gruppene jobbet på tvers av etater til langt på kveld. Det ble også litt tid til hyggelig sosialt fellesskap i løpet av oppholdet på Sortland. Det å knytte fagkontakter på tvers av etater anses som en viktig del av studiet.

Studentene dro hjem med neste mål for øyet; en samlingsuke hos en av de samarbeidende etatene skulle gjennomføres før jul. I etterkant av denne hospiteringen skulle studentene skrive første arbeidskrav, fagoppgave én i studiet. Denne skulle skrives etter gitte kriterier basert på refleksjoner og erfaringer fra oppholdet hos den samarbeidende etat, sett i sammenheng med pensum. Alvoret begynte nå å gå opp for den enkelte... Her ble det ikke mye tid til å hvile på laurbærene. Våren kom og studentene er per skrivende stund inne i sitt andre semester. Våren har gått med til travle samlingsuker hos Kystvakten i Bergen og til skriving av nok en fagoppgave. Siste fagoppgave med temaet

«selvinkriminering» er nå bestått og i havn for de fleste.

Det hele har til nå vært en litt ny hverdag for den enkelte student. Fullt opptatt med skriving, aktiv læring, øvelser, kollokvier og nye refleksjoner over gamle og nye temaer fra egen arbeidshverdag. Fagdiskusjonene har vært mange i en gruppe hvor motivasjonen for studiet og kunnskapen hos den enkelte student er meget høy. Mange dyktige foredragsholdere har vært inne og forelest i ulike tema og emner for studentene på de to første samlingene. Nye forelesere er allerede bestilt til høstens samlingsuker som foregår i Oslo i september. Temaene fra studieplanen har kommet på rekke og rad fra dag én i studiet. Det er ikke til å stikke under en stol at det til tider kan være tøft å være student på fiskerikrimstudiet ved Politihøgskolen, ved siden av full jobb og familieforpliktelser.

PHS minner om søknadsfristen for miljøstudiet 2012 som er **15. oktober 2011.**

Fiskerikrimstudentene samlet på Sortland. Foto: Inger Merete Elven, Bladet Vesterålen

Foto: Kystverket

Bildet viser en reguleringsgrøft mellom Kvernstadlivatnet og Damtjern.

Det er tydelige spor etter utbyggingen av den ulovlige rørgata.

Bildet viser rørgatas nedre område, sett fra sørvest.

Ulovlig rørgate

TEKST: POLITIADVOKAT AUD SLETTEMOEN, ØKOKRIM. FOTO: HAAKON HAAVERSTAD

«Jeg trodde prosjektlederen sørget for de nødvendige tillatelsene», «utbyggeren sa at alle nødvendige tillatelser var i orden», «myndighetene fikk beskjed om planene, men de gjorde jo ikke jobben sin», «det gror jo snart til igjen» og «det er jo gitt tillatelse i ettertid».

Denne typen argumentasjon møter politi og påtalemyndighet ofte fra de tiltalte i saker om ulovlige utbygginger. Ved Høyesteretts dom av 6. mai 2011 (Rt 2011, side 631) har man fått ytterligere en prinsipiell dom der denne typen argumentasjonen ikke vinner frem. Kvernstaddommen er den første høyesterettsdommen etter vannressursloven.

Utbyggeren på Kvernstad hadde fått konsesjon til å bygge et småkraftverk der vannveien skulle gå i tunnel gjennom fjellet, og kraftstasjonen også skulle bygges inne i fjellet. I stedet la han vannveien gjennom en nedgravet/nedsprengt rørgate nedover Kvernstadlia, og kraftstasjonen ble bygget i terrenget ved fjorden. Rørgata etterlot et cirka 24–45 meter bredt sår ned gjennom hele lia, i en lengde på cirka 1 400 meter. I tillegg til at selve utbyggingen var i strid med konsesjonen, så ble den også satt i gang uten at NVE (Norges vassdrags- og energidirektorat) hadde godkjent detaljplanene for utbyggingen. Dette var i strid med eksplisitte vilkår i konsesjonen som krevde godkjenning av detaljplaner før byggstart.

Saken ble oppdaget av NVE i oktober 2007, som straks nedla pålegg om stans. Rørgata var på dette tidspunktet ferdigstilt, og kraftstasjonen og damanleggene var på det nærmeste ferdig.

En gjennomgåelse av tekniske eksperter viste at anlegget teknisk sett var godt utført. Anlegget skilte seg ikke i særlig grad fra andre rørgater som var bygget ut lovlig andre steder. En riving av anlegget ville medføre ytterligere skader i naturen, og det ville være umulig å

gjenopprette Kvernstadlia slik den hadde vært. NVE kom da til at den beste løsningen, alle hensyn tatt i betraktning, ville være en konsesjonsbehandling av anlegget som allerede var bygget. Ny konsesjonssøknad ble derfor utarbeidet i samråd med NVE, og sendt på høring i mars 2008, og endringskonsesjon ble gitt i juni 2008. På samme tidspunkt besluttet NVE å anmelde forholdet, anmeldelsen kom til ØKOKRIM i juli samme året.

Ved tingrettens dom av 3. september 2009 ble utbyggeren domfelt for uaktsom overtredelse til en bot på 50 000 kroner. En innleid prosjektleder som var tiltalt for medvirkning, ble frifunnet. Påtalemyndigheten innga full anke over dommen. Ved Frostating lagmannsretts dom 22. oktober 2010 ble utbyggeren idømt 45 dagers fengsel for forsettlig overtredelse, mens prosjektlederen fikk 50 000 kroner i bot for uaktsom medvirkning. Påtalemyndigheten anket over straffutmålingen, mens de domfelte anket over rettsanvendelsen under skyldspørsmålet, straffutmålingen og saksbehandlingen. Høyesterett slapp inn hele anken. Ved Høyesteretts dom av 6. mai 2011 ble straffen for begge to skjerpet, til henholdsvis 90 dagers fengsel for hovedtiltalte (45 av de betinget på grunn av at det var gått lang tid) og

21 dagers betinget fengsel i tillegg til boten på 50 000, for prosjektlederen.

Utbyggeren: – Jeg trodde prosjektlederen sørget for de nødvendige tillatelsene. Høyesterett slo fast allerede i Rt. 1965 side 419 at en byggherre har en selvstendig aktsomhetsplikt, og ikke bare kan gå ut i fra at byggmesteren har fått den nødvendige tillatelsen. Utbyggeren på Kvernstad hadde innleid en prosjektleder som i henhold til kontrakten blant annet skulle ta seg av «oppfølging av konsesjonskrav» og holde dialog med myndighetene, i tillegg til å følge opp prosjektet generelt og sørge for fremdrift. Utbyggeren hevdet at han hadde trodd at prosjektlederen tok seg av forholdet til myndighetene, slik som avtalt. Bevisføringen viste at utbyggeren under leggingen av rørgata var bekymret for forholdet til NVE, og ga uttrykk for dette i flere e-poster til prosjektlederen, der han ba han om å følge opp dette. Dette fritok imidlertid ikke byggherren for ansvaret for selv å sørge for at utbyggingen skjedde i henhold til konsesjonen. Høyesterett viste til at det, slik lagmannsretten la til grunn, var uten betydning at utbyggeren ved avtale hadde overlatt dialogen med myndighetene til prosjektlederen.

Prosjektlederen: - Utbyggeren sa at alle nødvendige tillatelser var i orden. I den såkalte «losjedommen», Hålogaland lagmannsretts dom av 30. august 1999 om overtredelse av kulturminneloven ved ulovlig riving, hadde byggherren fortalt entreprenøren at han hadde de nødvendige tillatelsene, men dette fritok ikke entreprenøren for straffansvar. I losjedommen uttalte lagmannsretten at det er et viktig virkemiddel å innskjerpe entreprenørenes plikt til å kontrollere at tillatelser foreligger. Tilsvarende gjelder i saker om ulovlige utbygginger, og det er derfor viktig å vurdere straffansvar for medvirkere som entreprenører, i tillegg til utbyggeren. Dommen i Kvernstadsaken bekrefter at oppdragstakere i en utbygging kan ha en selvstendig aktsomhetsplikt med hensyn til om de nødvendige tillatelser er gitt. Dette uten hensyn til byggherrens forsikringer om at dette er i orden. Utbyggeren på Kvernstad hadde på et møte med alle de som skulle delta i utbyggingen, vist frem forsiden av konsesjonen som en bekreftelse på at alt var i orden. Dette var imidlertid ikke til hinder for domfellelse av prosjektlederen.

- Myndighetene fikk beskjed om planene, men de gjorde jo ikke jobben sin. Mye av bevisføringen i saken var knyttet til e-poster og brev som de tiltalte hevdet var sendt til myndighetene, der det fremgikk at man tenkte på å bygge en

aldri ble sendt NVE, og at det uansett ikke inneholdt slike detaljplaner som etter konsesjonen skulle sendes inn og godkjennes før byggestart. Lagmannsretten fant det ikke nødvendig å ta stilling til om dette dokumentet faktisk ble sendt inn eller ikke, og om det i så fall oppfylte kravene til detaljplaner, fordi det uansett var klart at planene ikke på noe tidspunkt ble godkjent av NVE. Det forhold at en søknad er sendt inn vil i seg selv altså ikke fritta for straff eller virke formildende, så lenge planene ikke er blitt godkjent.

- Det gror jo snart til igjen. Den miljømessige betydningen av utbyggingen var sentralt for straffutmålingen. Etter vannressursloven § 63, første til tredje ledd, er strafferammen to år dersom det er voldt fare for betydelig skade på mennesker, miljø eller eiendom, eller det for øvrig foreligger skjerpende omstendigheter. (Strafferammen er ellers etter første ledd bare tre måneder.)

Selv om naturen ved Kvernstad ikke er spesielt verneverdig og at rørgata i dag fremstår som tilvokst med gress og andre vekster, så har det skjedd varige endringer i sammensetningen av arter. Påtalemyndigheten mente at utbyggingen hadde en slik effekt på miljøet at § 63 tredje ledd kommer til anvendelse, blant annet på grunn av størrelsen (1 400 meter rørgate i cirka 25–40 meters bredde), fordi det biologiske mangfoldet i rørgata var endret, samt fordi en myr på cirka ett mål øverst i rørgata var ødelagt for alltid (blant annet ved at sprenging hadde drenert myra).

Forsvarerne hevdet at rørgata var miljømessig like godt utført som lovlige rørgater av samme type, og derfor ikke kunne anses å ha medført betydelig miljøskade. De viste dessuten til at det ikke var påvist rødlistearter i området og at det i dag vokser godt i rørgata. I tillegg viste forsvarerne til at det foreligger planer om veibygging gjennom rørgata i forbindelse med en vindmøllepark som planlegges i nærområdet, og at dette uansett vil føre til at myra går tapt.

Tingretten kom til at tredje ledd ikke var anvendelig, og uttalte at den var imponert over den planeringen som var utført i det vanskelige terrenget. Videre mente tingretten at det forhold at myra var ødelagt for alltid ikke var å anse som noen betydelig miljøskade, siden det fortsatt var store urørte myrområder i terrenget.

Under befaringen for lagmannsretten var ØKOKRIMS biolog Antonio Poleo med. Han viste

i en jordprofil rett utenfor rørgata hvordan grunnen er sammensatt i ulike lag, og forklarte hvordan denne sammensetningen av jordlagene er avgjørende for vekstvilkårene. Videre forklarte han hvordan omkalfatringen av grunnen i rørgata medfører at vekstvilkårene der ikke vil bli de samme igjen før det er gått svært lang tid. I den forbindelse viste han også hvordan man langs kanten av rørgata kunne se et humuslag på cirka 10–20 centimeter som har vært bygget opp siden siste istid. Dette humuslaget er borte i rørgata, der det i stedet nå ligger en blanding av grus, sten og jord.

Lagmannsretten mente at det var voldt betydelig miljøskade ved det ulovlige inngrepet, og la særlig vekt på arealets størrelse og den uopprettelige skaden. Den viste til at inngrepet har ført til at jordlaget er blitt vesentlig forandret, og at dette har medført varige endringer i det biologiske mangfoldet ved at artenes levesteder og muligheter til å bevege seg er blitt forandret. Lagmannsretten presiserte at alvoret ved inngrepet i myra ikke svekkes selv om det finnes flere andre myrområder i nærheten eller fordi det foreligger andre utbyggingsplaner i området. Høyesterett sa seg enig i lagmannsrettens vurderinger og presiserer at tredje ledd «også ville være anvendelig ved skader på naturen som er klart mindre omfattende enn den skade som er inntrådt her».

Det er viktig å merke seg at varige endringer i det biologiske mangfoldet tillegges avgjørende vekt i vurderingen av § 63 tredje ledd, selv om det ikke dreier seg om spesielt verneverdig natur eller spesielle arter. En kan også merke seg at Høyesterett slår fast at skyldkravet etter tredje ledd ikke er vanlig uaktsomhet, men såkalt *culpa levissima*, som bare krever at tiltalte kunne ha innsett skadefølgen.

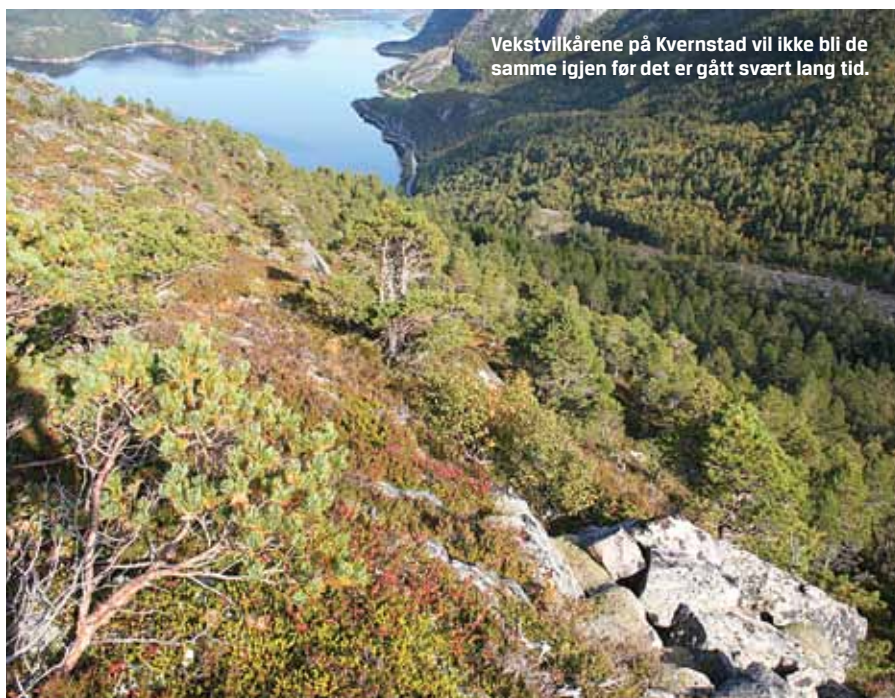
- Det er jo gitt tillatelse i ettertid. I 2008 ble det gitt en etterfølgende endringskonsesjon for småkraftverket på Kvernstad. Forsvarerne mente dette var et formildende element, og fikk medhold i tingretten. Lagmannsretten derimot mente at en slik etterfølgende tillatelse heller er straffskjerpende enn formildende i en situasjon som denne. Dette da myndighetene var satt i en tvangssituasjon, fordi utbyggeren ved en slik tillatelse oppnår en fordel han ellers ikke ville oppnådd (jamfør også Agder lagmannsretts

VARIGE ENDRINGER I DET BIOLOGISKE MANGFOLDET TILLEGGES AVGJØRENDE VEKT I VURDERINGEN AV § 63 TREDJE LEDD.

rørgate. Dette fritok imidlertid ikke for straff, og var heller ikke formildende (slik tingretten la til grunn). NVE hadde gitt beskjed om at man ikke kunne sette i gang noen bygging før nærmere planer var sendt inn og godkjent.

Et bevistemå under saken var om prosjektlederen hadde sendt inn et dokument som han hadde kalt *detaljplaner*. Påtalemyndigheten mente dette dokumentet var laget i ettertid og

Vekstvilkårene på Kvernstad vil ikke bli de samme igjen før det er gått svært lang tid.

dom av 2. mars 2007, som påtalemyndigheten viste til i sin prosedyre om dette.) Høyesterett mente at den etterfølgende tillatelsen verken er et straffskjerpene eller formildende element.

Hvilken betydning kan det ha om konsesjonen ville blitt gitt og om det var sendt søknad? Høyesterett uttaler at det kan ha en viss betydning i straffutmålingen «om det er klart at konsesjon ville ha blitt gitt for den utbyggingsplan som faktisk er fulgt». Høyesterett understreket imidlertid at «det bare vil være plass for slike synspunkter når det må legges til grunn at konsesjon ville blitt gitt», og presiserte videre at det er uten betydning om «det kan være større eller mindre sannsynlighet for at konsesjon ville blitt gitt».

Høyesteretts uttalelser innebærer at dette bare kan være formildende der det ikke er noe grunnlag for tvil om at tillatelse ville blitt gitt. Det vil si der en kan slå fast at det er sikkert at man hadde fått tillatelse om man hadde søkt. I praksis vil det nok ikke være aktuelt i denne type saker etter vannressursloven. Høyesteretts uttalelse om dette er nok derfor av relativt teoretisk interesse.

For det første vil en konsesjonsprosess etter vannressursloven medføre en høringsrunde der berørte instanser skal uttale seg om de hensyn vedkommende myndighet ivaretar. Uten å innhente en fagkyndig vurdering fra de samme myndighetene som da ville ha uttalt seg, vil det ikke være mulig i ettertid for en domstol å ta stilling til hvordan de aktuelle myndighetene, for eksempel kommunestyret, ville vurdert saken. Videre kan heller ikke domstolen si noe om dette uten at den besluttende myndigheten uttaler seg om hvordan den ville vurdert saken i lys av høringsinstansenes innspill. At det kan sies med sikkerhet at tillatelse ville blitt gitt om

det var blitt søkt, i en sak om ulovlig utbygging som er kommet for domstolene, vil nok høre til sjeldenhetene.

For det andre, vil det i en konsesjonsprosess som regel bli krevd at det undersøkes om det forekommer viktige natur- eller kulturverdier i området, eksempelvis rødlistearter eller kulturminner, før det gis konsesjon. På Kvernstad får man aldri vite om det har vært rødlistearter eller kulturminner i rørgata, fordi det aldri ble undersøkt. I en slik situasjon, der kultur- og naturverdier

DET Å TA SEG TIL RETTE PÅ DEN MÅTEN SOM BLE GJORT PÅ KVERNSTAD, ER PROBLEMATISK.

vil være borte som en følge av utbygging, er det (i prinsippet) umulig i ettertid å si noe bestemt om hva som ville blitt resultatet av en alminnelig konsesjonsprosess. Det er også svært problematisk at det foretas utbygginger uten at slike undersøkelser er gjort, selv om det med sikkerhet kan fastslås at det uansett ville blitt gitt tillatelse. Blant annet fratas myndighetene muligheten til å oppstille vilkår som beskytter de aktuelle natur- eller kulturverdiene mot ødeleggelse under utbyggingen, for eksempel gjennom å kreve en annen utforming av tiltaket. Når en utbygging skjer uten forutgående søknad, vil utbyggingen lett kunne medføre mer skade på beskyttede natur- og kulturverdier, enn om den samme utbyggingen hadde skjedd etter myndighetenes godkjenning og på vilkår som ivaretar natur- og kulturverdiene i området på best mulig måte. Det

er derfor ikke i tråd med de miljøhensyn lovgivningen og konsesjonssystemet er satt for å ivareta, at det skal anses formildende dersom det kan slås fast at utbyggingen ville blitt tillatt. Det må også kunne fastslås at det ikke ville blitt oppstilt særlige vilkår for utbyggingen for å skjerme miljø- eller kulturverdier, og at slike verdier ikke er blitt mer skadelidende ved den ulovlige utbyggingen, enn det som ville vært tilfellet om utbyggingen hadde vært lovlig.

Høyesteretts uttalelser her synes heller ikke å ta høyde for at myndighetene på miljøområdet ikke bare skal vurdere det enkelte tiltaket isolert sett, men i tillegg skal vurdere mer helhetlige og overordnede hensyn, som betydningen av alle inngrep samlet sett. Prinsippet om samlet belastning, jmfør naturmangfoldloven § 10, er et eksempel på dette. I forarbeidene til vannressursloven er også betydningen av de overordnede og helhetlige vurderingene som ligger til grunn for konsesjonssystemet, grundig behandlet. Det å ta seg til rette på den måten som ble gjort på Kvernstad, er problematisk. Ikke bare fordi man får bygget noe man ellers ikke hadde fått, men også fordi myndighetenes overordnede vurderinger på det aktuelle området blir undergravet. I tillegg gjelder det også i forhold til andre utbygginger. (For eksempel var konsesjonsmyndighetene i perioden 2006–2007 ikke klar over at naturen i Kvernstadlia var gått tapt, noe som kunne vært av betydning for vurderingen av andre søknader i området, enten som et argument for eller mot andre inngrep i området.)

Selv om Høyesterett i sin uttalelse presiserer at det ikke er relevant om det er mer eller mindre sannsynlig om tillatelse ville blitt gitt, men at en må kunne fastslå dette med sikkerhet om det skal ha noen formildende virkning, så må man forvente at forsvarerne i en rekke saker fremover vil legge opp til omfattende bevisførsel om sannsynligheten for at tillatelse ville blitt gitt. I den forbindelse, kan man eventuelt argumentere ut i fra linjene over. Jeg er ikke kjent med noe eksempel fra rettspraksis på en ulovlig utbygging der det er så klart at tillatelse ville blitt gitt, at man kan legge til grunn at dette kan være formildende. Slike saker der dette er åpenbart, kommer i praksis neppe for domstolene, men blir avgjort ved forelegg dersom de overhodet blir anmeldt.

Selv om det i dag vokser ulike typer planter i rørgata, så er det skjedd varige endringer i sammensetningen av arter.

MYR ELLER IKKE MYR

– Bruk av flyfoto i bevisføringen om terrenginngrep

Av politioverbetjent Stig Føyen, bisitter i saken

Øverst i rørgata var det tidligere en myr, på cirka 1–2 mål. Etter store gravearbeider i myra, øverst i rørgata, var grunnforholdene endret, slik at grunnvannet ikke lenger samlet seg opp. Det vil si at myra var blitt drenert vekk. Videre var torven i myra endevendt, og tørket ut som følge av dreneringen.

På befaringen med tingretten i august høsten 2008 var det tydelig at det hadde vært en myr øverst i rørgata, der den tidligere torven nå var endevendt og uttørket. Under lagmannsrettens befaring ett år senere var imidlertid området tilvokst med høyt gress, og den tidligere torven var ikke lenger synlig. Under biologen Antonio Poléos (fra ØKOKRIM), forklaring om myra på befaringen, brøt taltale inn og hevdet at det aldri hadde vært noen myr der. Etter befaringen måtte vi derfor finne ytterligere bevis for at det faktisk hadde vært en myr på det aktuelle stedet.

Vi fant først frem et vanlig turkart og der var det merket av med myr i området omtrent der hvor gravearbeidene hadde foregått. I tillegg gjorde vi et søk i www.atlas.no, der man finner både flyfoto og terrengkart. Flyfotoet over området der rørgata ligger var tatt akkurat da arbeidene ble utført i 2007, og ved å legge flyfotoet og terrengkartet over hverandre ble det full match. Gravearbeidene hadde foregått akkurat der myra var merket av på kartet. Dette viste vi frem i retten og det ble lagt til grunn at myra var gravd opp. Dette var jo et sammentreff og noe flaks, men det viser

likevel hvordan bruk av historiske kart og flyfoto kan være nyttige i saker som omhandler inngrep i naturen. Det kan vise hvordan stedet så ut før de ulovlige tiltakene, og kan derved bidra til å føre bevis for inngrepets størrelse.

NORGES VASSDRAGS- OG ENERGIDIREKTORATS KOMMENTAR TIL HØYESTERETS DOM

Store interesser både økonomisk og miljø- og landskapmessig er knyttet til utnyttelsen av vassdragene. En konsesjonsprosess er omfattende, fra søknad med konsekvensutredninger og konsesjonsbehandling med omfattende høringer til offentlige institusjoner, ideelle organisasjoner og allmennheten. Prosessen skal bidra til at forvaltningen har et best mulig beslutningsgrunnlag. Konsesjonsbehandlingen skal sørge for at avveiningen mellom den økonomiske utnyttelsen og de miljømessige interessene er reell. Mange av vilkårene som settes når konsesjon gis skal sørge for at allmenne interesser som blant annet omfatter biomangfold og landskapshensyn blir ivaretatt.

Det er derfor helt avgjørende for troverdigheten til forvaltningen og likebehandling at det reageres skarpt når utbygging ikke skjer i henhold til den konsesjonen som er gitt. De som har uttalt seg i høringsprosessen har selvfølgelig kommet med sine synspunkter ut fra den prosjektbeskrivelse som har blitt presentert i søknaden. Hele høringsprosessen vil miste sin mening dersom prosjektet ble bygget annerledes og myndighetene ikke reagerer på dette. NVE er svært godt fornøyd med at rettsinstansene så sterkt har vektlagt at byggingen av Kvernstadanlegget ikke var i overensstemmelse med konsesjonen.

NVE er også godt fornøyd med at rettssystemet vektlegger at det å bryte konsesjonsvilkårene er uakseptabelt. Selv om både konsesjonær

og konsulent hevder at de hadde sendt inn detaljerte planer før utbyggingen startet, legger retten ikke vekt på dette da de ikke kunne dokumentere at de hadde fått planene godkjent av NVE. Det er NVEs godkjenning som er avgjørende.

Konsesjonæren og hans konsulent har bestridt at det er voldt «fare for betydelige skade på mennesker, miljø eller eiendom» (som er et vilkår for å anvende den strengere øvre strafferamme i vannressursloven § 63 tredje ledd) ved at utbyggingen er foretatt på en annen måte enn søkt om. Både lagmannsretten og Høyesterett mener at miljøet er betydelig skadet når varige inngrep berører cirka 40 dekar hvorav cirka halvparten ble gravd opp og/eller sprengt vekk. Retten legger ekstra vekt på at tiltakene er utført i uberørt natur. Høyesterett legger til grunn at «den aktuelle straffebestemmelse også vil være anvendelig ved skade på natur som er klart mindre omfattende enn den skade som er inntrådt her». Dette indikerer at rettsystemet tar vannressursloven og biomangfoldloven på alvor.

NVE er tilfreds med straffutmålingen. Ofte er det sterke økonomiske motiver bak miljøkriminalitet. Det er svært viktig at dommer i miljø saker gir straffer som er høye nok til at de har en preventiv virkning.

NVE regner med at dommen vil bli lagt merke til hos aktører som har konsesjon eller som har planer om å søke konsesjon for uttak av vann til ulike formål. Dette håper vi vil bidra til at færre aktører tar seg til rette og bygger ulovlig med påfølgende skade på miljø og omgivelser. Selv om Kvernstad-saken er spesiell i sitt omfang, forekommer det at utbyggere, spesielt av mindre kraftverk og virksomheter som nytter ferskvann til oppdrett av smolt, tar seg til rette både ved å bygge uten konsesjon eller ved at de ikke overholder forutsetningene og vilkårene for utbyggingen.

Effekten av «oppdrettsgener» – Hvor skal vi rette innsatsen?

Skjerpet fokus mot rømming av smolt fra settefiskeanlegg er viktig fordi oppdrettssmolt, sammenliknet med voksen oppdrettsfisk, har større potensial til å påvirke villaksstammene negativt. Men hvor stort er egentlig dette potensialet?

TEKST: SPESIALETTERFORSKER JOACHIM SCHJOLDEN, ØKOKRIM

I forrige nummer av Miljøkrim sto det to artikler om rømmingen av 120 000 laksesmolt fra anlegget til Neptun settefisk AS i Røyklibotn i Nord-Trøndelag. Disse artiklene er interessante fordi de er med på å rette søkelyset mot problemene knyttet til rømming av smolt. Det er nemlig mye som tyder på at rømt oppdrettssmolt utgjør en større trussel mot norske villaksstammer enn voksen oppdrettslaks på rømmen gjør.

I denne artikkelen skal du få vite hvorfor det er slik. Men før vi gjør det skal vi se nærmere på en av de viktigste grunnene til at oppdrettslaks i dag ansees for å være en trussel mot norske villaksstammer. Bildet er nemlig mer nyansert enn det som fremstilles i media.

Rømt oppdrettslaks – en trussel mot ville bestander? Man kan tenke seg flere negative konsekvenser som rømt oppdrettslaks kan ha på ville laksestammer. Her skal vi imidlertid kun omtale de effektene som rømningene kan få gjennom at de bidrar med genetisk materiale til den ville bestanden.

Man leser ofte i media at de dårlige genene til oppdrettsfisk har negative konsekvenser for bestandene av villaks. La det være sagt med en gang: Forskningen har ennå ikke kommet langt nok til at vi kan trekke som konklusjon at innblanding av gener fra rømt oppdrettslaks har forårsaket bestandsreduksjoner av, eller forringet den langsiktige levedyktigheten til, norske villaksstammer. Man må derfor fremdeles være åpen for at man gjennom ny viten på dette feltet kanskje må trekke en annen, eller mer nyansert konklusjon. Det eneste vi kan si i dag er at det er en fare for at gener fra oppdrettsfisk kan føre til mindre levedyktige villaksebestander. Hva er det så vi vet, og hva er det vi må finne ut?

Genetiske forskjeller. Den laksen vi har i oppdrett i dag har vært og er gjenstand for målrettet avl (kunstig seleksjon) som gjør den bedre

tilpasset et oppdrettsmiljø. Villaks er hele tiden gjenstand for naturlig seleksjon som stadig gjør den bedre tilpasset et liv i sitt naturlige miljø. Det er altså genetiske forskjeller mellom villaks og oppdrettslaks. Det er imidlertid viktig å være klar over at den målrettede avlen av oppdrettsfisk ikke fører til at genene forandrer seg. Det som har skjedd er at visse egenskaper (altså genenes uttrykk) som eksisterer i ville populasjoner er valgt ut for å danne grunnlaget for kommende generasjoner av oppdrettsfisk. Denne utvelgelsen skjer for hver nye generasjon som produseres. Det vil si at det er sammen-

I PERIODEN MELLOM
1998 OG 2004 RØMTE
ANTAKELIGVIS 1,2–3,6
MILLIONER
LAKSESMOLT ÅRLIG.

setningen av egenskaper (og dermed gener) i populasjonene av oppdrettsfisk som har endret seg. Det er altså slik at alle genvarianter finnes hos både villaks og oppdrettslaks, men at forekomsten av disse er ulik.

I tillegg er det slik at når man avler på et snevert utvalg av individer med attraktive egenskaper, som for eksempel raskere tilvekst, sen kjønnsmodning og bedre resistens mot sykdommer og parasitter, vil man samtidig avle på et snevert utvalg av alle de andre egenskapene som laksen besitter. Med andre ord: Det er mindre genetisk variasjon i en oppdrettsstamme av laks enn i de fleste ville populasjonene. Hva er det så med denne nye fordelingen av gener og egenskaper hos oppdrettslaks som gjør at disse kan få negative konsekvenser for de ville bestandene?

Dette har vi sikker kunnskap om. Vi vet at det rømmer store mengder oppdrettsfisk hvert eneste år. Slår vi sammen de innrapporterte tallene for rømt matfisk med de estimerte tallene for rømt smolt, så varierte antallet rømt oppdrettslaks mellom 1,5 og 2,2 millioner per år i perioden 1998–2007 (*ØKOKRIMs rapport om rømt oppdrettsfisk*, 2008). Videre så vet vi at en del av denne fisken finner veien opp i elver med gytende bestander av villaks. Og vi vet at rømt oppdrettslaks kan gyte med vill fisk, slik at den blander sine gener (innkrysning) inn i den neste generasjonen av villaks.

Spørsmålet blir dermed om denne innkrysningen fører til at de ville bestandene av laks blir dårligere tilpasset sitt miljø. Det er gjort noen få studier som har sett på nettopp dette. Disse studiene viser i korte trekk at oppdrettslaks ute i naturen vokser raskere og konkurrerer bedre enn vill laks. Til gjengjeld har oppdrettsfisken lavere overlevelse og reproducerer dårligere. Ikke overraskende ser det ut til at hybrider av oppdretts- og villaks plasserer seg i mellomsjiktet til disse to gruppene.

Farene med genetisk innblanding. Man ser for seg at en innblanding av gener fra oppdrettslaks vil endre den totale sammensetningen av gener i en vill bestand slik at tilpasningen til et villt liv blir dårligere og at variasjonen av gener i bestanden blir mindre. På kort sikt kan dette føre til bestandsreduksjoner for villaksen gjennom redusert rekruttering og lavere overlevelse hos hybridene. På lengre sikt kan mindre genetisk variasjon (redusert mangfold) få negative konsekvenser for tilpasningen til naturlige endringer i miljøet; jo færre egenskaper som er representert i en bestand desto færre utfordringer er den i stand til å møte. Begge disse faktorene, dersom de er til stede, fører til at en laksestamme blir mindre levedyktig, og dermed er mer utsatt for utryddelse.

Det man imidlertid skal være klar over er at fisk som rømmer fra oppdrett blir gjenstand for naturlig seleksjon. Det vil si at forekomsten av ugunstige gener fra oppdrettsfisk i en vill populasjon gradvis reduseres. De negative konsekvensene av en slik innkryssning vil derfor være forbigående dersom ikke flere oppdrettsgener tilføres den ville bestanden. Videre er det slik at de negative konsekvensene for den ville populasjonen vil tilta i omfang kun dersom oppdrettsgenene tilføres raskere enn de reduseres. Man må altså ta både innkryssning og naturlig seleksjon med i regnskapet dersom man skal finne ut om, og i hvilken grad, genetisk materiale fra oppdrettsfisk er bestandsregulerende for ville laksestammer.

Hva må vi vite mer om? Det første som forskerne må finne ut er i hvilken grad oppdrettslaks har kryss seg inn i ville bestander. Det har inntil nylig ikke eksistert noen tilfredsstillende metode for dette. Og da ligger det i kortene at man har klart å utvikle en slik metode nå. Vi skal ikke gå i detalj på hvordan denne metoden virker, men kan kort si at det handler om å finne biter av DNA (markører) som er distinkt forskjellige mellom oppdretts- og villaks. Jo flere slike markører man kan identifisere, desto større blir presisjonen i å skille oppdrettslaks fra villaks. Nå har man funnet 60 slike markører (Karlsson m.fl., 2011) som kan benyttes til å avsløre og tallfeste genetisk innkryssning av oppdrettslaks i ville bestander. Dermed kan man knytte overlevelse og reproduksjon i en generasjon til det faktiske bidraget av genetisk materiale fra oppdrettslaks.

Det neste trinnet i prosessen vil være å beregne bestandens levedyktighet over tid. Som tidligere nevnt i denne artikkelen har studier konstatert lavere overlevelse og reproduksjon, samt høyere tilvekst og konkurransefortrinn for avkom av oppdrettslaks. Ved å kombinere langsiktige studier av disse parametrene i en bestand med

Bildet viser smoltstadiet av Atlantisk laks (*Salmo salar*). Legg merke til at parrmerkene er borte, at fisken er blank og nesten uten prikker.
Foto: Øyvind Øverli, UMB, Ås

kvantifisering av genetisk innkryssning kan man få svar på flere av de spørsmålene vi sitter med i dag. Hvor stor må innkryssningen av genetisk materiale fra oppdrettslaks være før det får negative konsekvenser for den ville bestanden over tid? Hvor raskt vil naturlig seleksjon eliminere eventuelle negative konsekvenser av en slik innkryssning? Er det forskjeller mellom ulike ville bestander av laks med tanke på hvor godt de tåler innkryssning av gener fra oppdrettslaks?

Alt dette er veldig interessant, og ikke minst viktig, når man skal vurdere konsekvensene som rømt oppdrettslaks har for villaksstammene våre. Der vi nå bare kan trekke frem «fare for»-kortet, kan vi kanskje i fremtiden uttale oss med betydelig større grad av sikkerhet. Men det kan også være slik at vi finner ut at norske villaksbestander er best tjent med at vi retter søkelyset mot andre problemstillinger.

Smolt versus voksen laks. Det foregår hele tiden en oppdatering av den kunnskapen vi har om biologiske systemer og hvordan vi som mennes-

ker påvirker disse. Det er derfor viktig at de som driver med forvaltning av norsk natur hele tiden er på høyde med denne utviklingen. Gjennom den allmennpreventive effekten som ligger hos påtalemyndigheten, er miljøet også tjent med at vi bruker denne kunnskapen til å dreie innsatsen mot de lovbruddene som har de største negative konsekvensene for vår natur.

Når det gjelder oppdrettsfisk så ligger fokuset i dag på rømming av voksen laks. Som tidligere nevnt er det mye som tyder på at rømt smolt har et større potensial til å påvirke norske laksestammer negativt sammenliknet med voksen oppdrettslaks. Det er to hovedgrunner til dette. For det første rømmer det mange flere smolt enn det rømmer voksen laks. Beregninger har antydnet at det i perioden 1998 til 2004 rømte i størrelsesorden 1,2 til 3,6 millioner laksesmolt årlig. Til sammenlikning ble det i den samme perioden rapportert inn årlige rømmingstall på mellom 250 000 og 550 000 individer (Sægrov & Urdal, 2006), som hovedsakelig omfatter voksen laks. Rømt laksesmolt har derfor større po-

tensial til å gjøre skade rett og slett i egenskap av at de rømmer i et betydelig større antall. I tillegg er det slik at gjenfangst av voksen oppdrettslaks i sjø og elv har avslørt at denne er dominert av individer som rømte da den var smolt.

Det er flere ytre trekk som skiller oppdrettslaks fra villaks, men hvordan kan man skille mellom rømmingstidspunktet for to voksne oppdrettsfisk lenge etter at rømmingen har funnet sted? En måte man kan klare det på er å se på skjellene som dekker skinnet til laksen. Disse skjellene er nemlig litt som trær – de vokser og danner årringer (vekstsoner). Grunnen til det er at fisk som overvintrer ute i havet vokser mindre i denne perioden enn de gjør på sommeren. Oppdrettsfisk som rømmer som smolt får dermed en vintersone i skjellene etter å ha oppholdt seg i havet. Oppdrettsfisk som har vokst seg store i anlegg har imidlertid bedre tilvekst om vinteren enn sine rømte brødre og søstre fordi de føres aktivt, og har dermed ikke like tydelige vintersoner i skjellene.

Hvis vi legger beregningene som Rådgivende biologer har gjort til grunn rømmer det altså fem til seks ganger så mange smolt som voksen

fisk. I tillegg viser det seg at mesteparten av den oppdrettsfiske man finner på gyteplassene i elvene har rømt som smolt. Det er dermed betimelig å stille spørsmålet om kontroll- og påtalemyndigheter i større grad skal rette sin innsats mot lovbrudd begått i forbindelse med rømming av smolt.

DET RØMMER FEM TIL SEKS GANGER SÅ MANGE SMOLT SOM VOKSEN FISK.

Referanser

- *Rapport om rømt oppdrettsfisk* (2008), Riksadvokatens arbeidsgruppe
- *Rømt oppdrettslaks i sjø og elv; mengde og opphav. Rådgivende biologer rapport* (947: 21 sider). Sægrov, H. & Urdal, K. (2006)
- *Generic differences between farmed*

and wild Atlantic salmon identified from a 7K SNP-chip. Molecular Ecology Resources 11 (Suppl. 1) Karlsson, S, Moen, T., Lien, S., Glover, K. & Hindar, K. 2011. : 247–253.

Etter at denne artikkelen ble skrevet har Havforskningsinstituttet presentert resultater som viser at seks av 21 undersøkte populasjoner av villaks har varierende innslag av genetisk materiale fra oppdrettsfisk. Beregningen av genetisk materiale fra oppdrettsfisk som er kryssset inn i ville populasjoner er dermed i gang. De opplyser videre at arbeidet med å beregne de biologiske konsekvensene av denne innblandingens også er satt i gang, men her foreligger det foreløpig ingen resultater.

Kilde: www.imr.no

HVA ER SMOLTIFISERING?

Det er ikke bare Atlantisk laks (*Salmo salar*) som har et smoltstadium i sin livssyklus. Alle anadrome fiskearter, som for eksempel ørret (*Salmo trutta*) og røye (*Salvelinus sp.*), smoltifiserer. En anadrom fiskeart kjennetegnes ved at den gyter og har yngelstadiet i ferskvann og lever sitt voksne liv i saltvann. Derfor er ål (*Anguilla anguilla*), som gyter i saltvann (Sargassohavet), ikke en anadrom fiskeart – den er katadrom.

Når laksen gjør seg klar til å forlate elva og fortsette livet i sjøen, sier vi at laksen smoltifiserer. Den går fra å være parr til å bli smolt. I denne prosessen skjer det mange forandringer med fisken. Den viktigste, og kanskje mest kjente forandringen, gjør laksen i stand til å overleve i saltvann. De aller fleste organismer er avhengige av å regulere sin vann- og saltbalanse for at prosessene inne i kroppen skal fungere optimalt. I likhet med oss mennesker har fisk nyrer som hjelper til med denne reguleringen, men de regulerer også vann- og saltbalansen ved hjelp av gjellene.

I gjellene er det et tynt lag med celler som skiller blodet fra vannet i omgivelsene, og salter lekker veldig lett gjennom denne barrieren. En ferskvannsfisk har mye høyere saltkonsentrasjon inne i kroppen sammenliknet med vannet den lever i. Fordi salt lekker fra et sted med høy konsentrasjon til et sted med lavere konsentrasjon, må gjellene til en ferskvannsfisk hele tiden aktivt transportere salt fra omgivelsene og inn i blodet.

Det er derfor ikke vanskelig å forestille seg utfordringen som oppstår når en laks skal vandre ut i havet. Her er saltkonsentrasjonen nemlig treganger høyere enn inne i fisken, og plutselig begynner saltene å lekke inn i stedet for ut. For at laksen skal overleve overgangen til saltvann må den ha forberedt seg på dette. Forberedelsen består i at laksen i smoltifiseringsprosessen har produsert og inkorporert molekyllære pumper i gjellene som transporterer salt ut av fisken. Dette er strukturelt de samme pumpene som den bruker i ferskvann, men de er montert den andre veien.

Laksen endrer også adferd i smoltifiseringsprosessen. Fra å være aggressiv og hevde ter-

ritorier som parr, er smolten mer sosialt anlagt. Dette er en klar fordel siden smolten forlater elva i store grupper, og vandrer i stim ut av fjordene. Her er det ingen territorier å forsvare, og aggressive konfrontasjoner er negativt for alle.

I tillegg endrer laksen utseende i smoltifiseringsprosessen. I det åpne havet må en fisk kamuflere seg på en annen måte enn blant vegetasjon og småstein i en elv. Derfor mister laksen gradvis de mørke feltene (parrmerker) langs siden og blir blank. Dermed er det lett å skille parr fra smolt om man får muligheten til å se en på nært hold. Når laksungene har svake parrmerker befinner den seg sannsynligvis i selve smoltifiseringsprosessen.

Den vanligste metoden oppdretterne bruker for å teste om en laks har smoltifisert ferdig, er å putte noen individer opp i et trau med saltvann og se hvor mange som overlever her det neste døgnet. En indikasjon på smoltifisering kan man også få ved å se hvilken vei fisken svømmer. I en tank med sirkulær vannstrøm vil parr svømme motstrøms, mens smolt svømmer medstrøms.

«En dårlig sak»

Flatanger Settefisk AS

TEKST: POLITIADVOKAT AMUND SAND, NORD-TRØNDELAG POLITIDISTRIKT OG SENIORRÅDGIVER STÅLE HANSEN FISKERIDIREKTORATET REGION TRØNDELAG

Namdal tingrett avsa i april 2010 en frifinnende dom i en sak om rømming fra et settefiskanlegg i Flatanger i Nord-Trøndelag. Saken gjaldt diverse brudd på akvakulturloven i forbindelse med to tilfeller av rømming fra Flatanger Settefisk AS (heretter selskapet) sitt anlegg på Lauvsnes i Flatanger. Artikkelen setter fokus på hva som gikk galt, og hvilke særlige utfordringer saker om rømming fra settefiskanlegg byr på. Saken antas å være representativ både med hensyn til kompleksitet og saksbehandling.

Artikkelen er basert på et foredrag artikkelforfatterne holdt på ØKOKRIMs oppdrettsseminar i Bergen i november 2010. Poliadvokat Amund Sand var påtaleansvarlig for saken fra våren 2008 og hadde aktoratet i tingretten. Seniorrådgiver Ståle Hansen var en av flere saksbehandlere i Fiskeridirektoratet region Trøndelag.

Innledning. Saken mot selskapet var basert på opplysninger fremkommet under inspeksjoner av Fiskeridirektoratet region Trøndelag (heretter FDT) og etterforskning foretatt ved Nord-Trøndelag politidistrikt (heretter politiet). Prosessen har vært meget lærerik for de involverte både i FDT og politiet, og slik sett er dette «en god sak». Vi vil med artikkelen forsøke å dele våre erfaringer med andre, slik at saker som dette om mulig kan unngås i fremtiden.

Det er viktig å presisere at artikkelen ikke er ment som noe forsøk på «omkamp»: Vi legger til grunn at Namdal tingretts dom i all hovedsak er riktig slik som saken fremstod under hovedforhandlingen. Vi mener heller ikke å fremstille det slik at sakens faktum beviselig var et annet enn det retten la til grunn i dommen. Vårt poeng er å vise at sakens faktum på flere sentrale punkter ble uklart på grunn av mangelfullt arbeid i inspeksjons- og etterforskningsfasen, og at man derfor baserte anklagen mot selskapet på et faktum som var bevismessig for dårlig fundert.

Saken i korte trekk. I 2006 hadde selskapet to driftsuhell i sin produksjon. Det første var i juni og skjedde under sortering av yngel (parr), det andre

skjedde i september ved havari på oksygenanlegget i smoltavdelingen. Ved begge hendelser ble det kort etter uhellene foretatt inspeksjoner av personell fra FDT. Det ble skrevet rapporter fra inspeksjonene og selskapet ble anmeldt for diverse brudd på akvakulturloven med forskrifter. Politiet foretok noe etterforskning, og det ble etter hvert utstedt et forelegg mot selskapet på 1 000 000 kroner. Forelegget ble nektet vedtatt og saken ble fremmet for Namdal tingrett for pådømmelse, hvor retten altså frifant selskapet på alle punkter.

Sakens gang – saksbehandlingstid. FDT anmeldte saken til politiet i november 2006. Anmeldelsen ble sendt Flatanger lensmanns-

selskapet umiddelbart nektet å vedta. Saken ble deretter på nytt liggende inaktiv hos politiet frem til august 2009 da saken ble oversendt Namdal tingrett for behandling. Hos tingretten tok det tid å få berammet saken, og hovedforhandling ble berammet til mars 2010. Hovedforhandlingen ble så utsatt, slik at den ikke ble gjennomført før i april 2010.

På tidspunktet for hovedforhandling hadde det altså gått tre år og ti måneder fra det første driftsuhellet. Det er åpenbart at saksbehandlingstiden var unødvendig lang, og at tidsforløpet i seg selv reduserte kvaliteten på sakens beviser. Vi skal i det følgende se at dette problemet ble ekstra stort på grunn av dårlig bevissikring under inspeksjonene og politiets etterforskning.

I ETTERPÅKLOSKAPENS
LYS ER DET LETT Å SE
STORE MANGLER VED
BEVISSIKRINGEN UNDER
INSPESJONEN.

kontor for etterforskning hvor man foretok noen få avhør, og saken ble så forelagt påtaleansvarlig jurist som ferdig etterforsket i mars 2007. Så skjedde det ikke noe mer før Fiskeridirektoratet våren 2008 etterlyste status i saken. Det ble nå satt ny påtaleansvarlig på saken, og det ble utover våren foretatt en grundig gjennomgang med FDT. I desember 2008 ble forelegget utstedt, som

Hendelsen i juni 2006. Selskapets yngelavdeling hadde frem til denne hendelsen direkte utløp i Lauvsneselva som renner forbi anlegget og ut i sjøen like ved. Vinteren 2006 var det en omfattende flom i dette vassdraget, og denne flommen raserte elveløpet forbi anlegget slik at avløpet fra yngelavdelingen ble ødelagt. Da driftsuhellet skjedde i juni 2006 var avløpet under ombygging, og det pågikk arbeid med å koble på nytt rør som gikk direkte ut i sjøen.

Selve driftsuhellet skjedde i forbindelse med at yngel skulle kjøres gjennom et rørsystem fra et kar til et annet. Under denne operasjonen åpnet en av selskapets ansatte feil ventil, slik at yngelen gikk i avløpet i stedet for over i nytt kar. Åpnemekanismene for denne ventilen og flere andre var plassert slik at det var mulig å gripe feil.

Det fremkom videre opplysninger under etterforskingen om at den aktuelle arbeidsoperasjonen foregikk med mangelfull bemanning og derfor var lite betryggende.

Uhellet skjedde samme dag som det skulle kobles et nytt rør på avløpet. I den forbindelse var det laget en grop med en voll mot elva for å holde floa ute under koblingsarbeidet. Avløpet var derfor sperret, og selskapet mente at all fisken som havnet i avløpet ble fanget opp i denne gropa. Ifølge selskapet ble utslippet oppdaget raskt, slik at yngelen ble stoppet i avløpssystemet og avlivet med lut. Deretter ble yngelen skylt ut i denne gropa. Yngelen hadde altså ikke rømt til sjø eller elv.

Opplysninger som fremkom under inspeksjonen av FDT samme dag indikerte imidlertid sterkt at rømming hadde skjedd. Ifølge inspektørene fløt det massevis med død yngel i sjøen. Yngelen var ikke smoltifisert, og ville derfor dø i saltvann om den hadde vært levende da den slapp ut. I tillegg ble det under el-fiske i Lauvsneselva noen dager senere fanget levende oppdrettsyngel av samme størrelse som den driftsuhellet omfattet. Denne yngelen kunne ikke stamme fra andre anlegg enn selskapets, og selskapet ga heller ikke opplysninger om andre rømminger som kunne forklare denne fangsten.

Selskapet bestred ikke at noen få døde fisker kunne havnet i sjøen, men tok ikke stilling til hvordan dette kunne ha skjedd. Det ble imidlertid holdt for mulig at død yngel kunne blitt med i grabben til en gravemaskin som øste vann fra anlegget ut av denne gropa for å holde vannstanden nede.

Inspektørene fra FDT tok i mot forklaringer fra selskapets ansatte om hendelsen, og det ble tatt noen bilder på åstedet. Det ble ikke gjort forsøk på å samle opp død/levende fisk, og det ble heller ikke brakt nærmere klarhet i hendelsesforløpet omkring koblingen av nytt rør på avløpet og denne gropa. At det hadde vært en gravemaskin til stede under hendelsen var en opplysning som kom frem kort før hovedforhandlingen. Inspektørene skrev ikke egne notater om sine observasjoner.

I etterpåklokskapens lys er det lett å se store mangler ved bevissikringen under inspeksjonen. At det ble slik må i hovedsak forklares med at man trodde selskapet ikke ville bestride at rømming hadde skjedd.

Politiet var også representert den aktuelle dagen ved stedlig lensmann. Lensmannen tok ikke aktivt del i undersøkelsene, og det ble ikke foretatt noen etterforskning fra politiets side. Lensmannen skrev heller ingen rapport om sine observasjoner på stedet. FDT hadde på sin side forventninger til at politiet hadde en rolle i undersøkelsene, og det oppstod slik en situasjon der så vel FDT og politiet stolte på at den andre gjorde de undersøkelser som var påkrevde.

LENSMANNEN OPPFATTET IKKE SIN ROLLE DITHEN AT HAN SKREV NOEN RAPPORT OM SINE OBSERVASJONER.

FDT anmeldte selskapet for rømming av yngel forårsaket av miljømessig uforsvarlig drift, manglende gjenfangst, mangler ved beredskapsplan og brudd på forskriftene om internkontroll. Anmeldelsen for rømmingen var basert på at selskapets rutiner og utstyr for denne arbeidsoperasjonen ikke var forsvarlige.

Fra politiets side ble etterforskingen begrenset til noen avhør av selskapets ansatte. Avhørene var for så vidt greie, men ble for lite poengterte i forhold til det saken handlet om. Dette medførte at man ikke hadde noen forklaring om omstendigheter som skulle vise seg å bli sentrale under hovedforhandlingen. Det ble ikke utarbeidet noen samlet plan for etterforskingen, etterforskingen synes kort og godt å ha stoppet opp etter at avhørene ble foretatt. Det tok ellers unødig lang tid før avhørene ble foretatt.

Hendelsen i september 2006. Denne hendelsen fant sted i selskapets smoltavdeling. Det som skjedde var at oksygenanlegget og alarmanlegget knyttet til dette sviktet, slik at fisken i karene etter hvert døde av oksygenmangel. Død fisk la seg på silene og tettet avløpet, slik at vann med fisk flommet over kanten på karet. I ett av karene havarte silen slik at det kunne ha oppstått åpninger mot avløpet.

Under inspeksjonen fra FDT samme dag ble det oppdaget store mengder død smolt i sjøen utenfor anlegget. Inne i smoltanlegget fløt det med død fisk på golvet. Ved el-fiske i Lauvsneselva noen dager senere ble det fanget levende oppdrettssmolt av tilsvarende størrelse som i de havarte karene.

Under inspeksjonen oppfattet folkene fra FDT at selskapet ikke bestred at levende fisk hadde sluppet ut av anlegget. Man mottok tvert imot forklaringer om at fisken hadde sluppet ut via avløpet på det karet der silen hadde havarert. Dette slo inspektørene seg til ro med, og det ble derfor ikke foretatt undersøkelser omkring andre mulige rømmingsveier. Det ble derfor ikke undersøkt om fisk for eksempel kunne ha sluppet ut via avløp i golvet inne i produksjonshallen.

Selskapet konkluderte noen dager etter uhellet med at rømming ikke hadde skjedd. Man tok ikke stilling til hvordan død smolt hadde havnet i sjøen, men fastslo at det dreide seg om små mengder og at den var død da den forlot anlegget.

Bildet viser ventilåpningen der feil ventil ble åpnet. Foto: Fiskeridirektoratet

Som ved hendelsen i juni kom stedlig lensmann til anlegget også denne gang. Heller ikke nå ble det fra politiets side foretatt noen etterforskingsskritt, og lensmannen oppfattet ikke sin rolle dithen at han skrev noen rapport om sine observasjoner. Om avhørene i ettertid vises det til det som er sagt om hendelsen i juni.

FDT anmeldte selskapet for rømming av smolt som følge av miljømessig uforsvarlig drift, manglende gjenfangst, manglende/for sen varsling om uhellet, manglende beredskapsplan og mangler i forhold til bestemmelsene om internkontroll. Begrunnelsen for anmeldelsen for miljømessig uforsvarlig drift var at avløpssystemet ikke var tilstrekkelig sikret i forhold til et påregnelig driftsuhell som oksygensvikt.

Forelegget og begrunnelsen for dette. Det sentrale spørsmålet i saken var hvorvidt fisk hadde rømt fra anlegget ved de to hendelsene. Siden det var funnet død fisk i sjøen og levende fisk i elva etter begge driftsuhellene, ble det lagt til grunn at rømming hadde skjedd. Det var i den forbindelse sentralt at selskapet under etterforskingen ikke hadde noen kommentar til eller forklaring på gjenfangsten i elva.

Begge hendelsene kunne etter politiets oppfatning vært unngått med gode arbeidsrutiner og egnet utrustning for å hindre rømming. Vårt utgangspunkt var at aktsomhetsnormen etter akvakulturloven er meget streng, og at det forelå konkrete avvik fra forsvarlig drift som måtte betegnes som grovt uaktsomme. I denne vurderingen ble det også lagt vekt på at etterforskingen avdekket klare mangler både når det gjaldt beredskapsplan og internkontroll med sikte på å unngå rømming av fisk. Videre ble det vektlagt at man også tidligere år hadde fanget rømt yngel og smolt i Lauvsneselva som måtte stamme fra selskapets anlegg.

Postene i siktelsen som forelegget var grunnlagt på gjaldt rømmingene, manglende gjenfangst, for sen varsling av rømming, og manglende beredskapsplan. Selskapet ble imidlertid av prosessøkonomiske hensyn ikke siktet for brudd på internkontrollforskriften. Dette var av to årsaker en dårlig avgjørelse. For det første var det her god bevismessig dekning for overtredelser, for det andre mistet man fokus på sammenhengen mellom mangelfull internkontroll og at rømming av fisk skjer.

Selskapets respons på forelegget. Selskapet meddelte raskt at man ikke vedtok forelegget. Det ble ikke gitt noen begrunnelse for dette standpunktet, slik at selskapets anførsler var ukjent før hovedforhandlingen. Dette medførte problemer, både med tanke på forberedelser til hovedforhandling og muligheten for ytterligere etterforskingsskritt.

Forberedelsene til hovedforhandling. Det er nok en kjensgjerning at det er først under forberedelse til hovedforhandling at man virkelig dukker godt ned i en sak. Denne saken var ikke noe unntak i så måte. Selv om man nå så svakheter som ikke var overveid da forelegget ble utstedt,

OVERLEGENHETEN
I BRANSJEKUNNSKAPER
HOS SELSKAPET OG DETS
FORSVARER VAR NOK
AV BETYDNING FOR AT
SAKEN ETTER HVERT
DREIDE I POLITIETS
DISFAVØR.

mente politiet fortsatt at det var bevismessig grunnlag for siktelsen.

Det ble ansett som spesielt viktig å kunne dokumentere at fisk gjenfanget i Lauvsneselva stammet fra de to rømmingene, og det ble derfor foretatt sakkyndige undersøkelser av de gjenfangede individene. Selv om undersøkelsene ble noe komplisert av at individene hadde ligget nedfrosset lenge, ble det bekreftet at dette var yngel og smolt med oppdrettsbakgrunn.

Politiet innhentet også sakkyndige vurderinger fra biolog ved ØKOKRIM som etter vårt syn underbygget at individene stammet fra de to driftsuhellene.

Det kan i ettertid erkjennes at selskapets manglende begrunnelse for å nekte å vedta forelegget skapte en falsk trygghet for styrken i denne saken. Erfaringsmessig kommer det fyldige redegjørelser fra siktede i slike saker, og fraværet av dette ble nok oppfattet som litt arrogant og at selskapet egentlig ikke hadde noen gode argumenter å komme med. Det politiet

selvsagt burde gjort i denne saken var å utbe en nærmere begrunnelse fra selskapet for hvorfor forelegget ble nektet vedtatt.

Selskapet påberopte flere vitner i saken som politiet ikke hadde avhørt under etterforskingen. Disse ble avhørt, og det fremkom opplysninger som skulle vise seg å få stor betydning for sakens utfall.

Hovedforhandlingen. Hovedforhandlingen i Namdal tingrett ble avviklet over fire dager. Under innledningsforedraget ble det meste av sakens dokumentbeviser presentert, og aktoratet redegjorde som vanlig for saken og bevisene. Deretter ble det avgitt partsforklaring av selskapets daglige leder. Forklaringen var meget godt forberedt, daglig leder forklarte seg godt og med god innsikt om den virksomhet som ble drevet. Selskapets forsvarer var meget dyktig og hadde bransjekunnskaper langt utover det aktor hadde. Denne overlegenheten i bransjekunnskaper hos selskapet og dets forsvarer var nok av betydning for at saken etter hvert dreide i politiets disfavør.

Et sentralt tema under hovedforhandlingen var koblingen mellom driftsuhellene og gjenfanget fisk. Selskapets daglige leder lanserte i den forbindelse et for politiet nytt begrep: diffuse rømminger. I dette lå det at individer av så vel yngel som smolt fra tid til annen rømte fra selskapets anlegg uten noen påviselig årsak. Selskapet bestred med andre ord ikke at fisk kunne ha sluppet ut fra anlegget, men var på den annen side tydelig på at dette ikke hadde skjedd ved de to driftsuhellene som siktelsen gjaldt. Slike diffuse rømminger anså ikke selskapet som en rømming i lovens forstand.

Denne «innrømmelsen» fra selskapet slo på mange måter beina unna den foreliggende siktelsen. Selv om slike uspesifikke rømminger ikke utelukket rømming ved de to driftsuhellene, ble det en formidabel utfordring å bevise dette utover enhver rimelig tvil. Dette lyktes da heller ikke. Når retten ikke fant fellende bevis for at fisk hadde rømt, var det naturlig nok heller ikke grunnlag for domfellelse på punktene i siktelsen som gjaldt manglende gjenfangst og varsling.

Når det gjaldt siktelsen for manglende beredskapsplan fant retten det bevist at selskapet ikke hadde forskriftsmessig beredskapsplan, men frifant selskapet også på dette punkt fordi vilkårene for foretaksstraff ikke var til stede. Det

hadde for så vidt vært grunnlag for å anke denne delen av dommen, men dette ble ikke gjort fordi saken var gammel. Selskapet ble altså frifunnet på alle punkter.

Når det gjelder vitneforklaringene i saken, bemerkes at selskapets ansatte og forsvarers vitner virket godt forberedt. Den smule kritikk mot selskapet som enkelte av dem hadde kommet med i politiavhør var nå forstummet. Forklaringene var nå godt overensstemmende med daglig leder sin forklaring om hendelsesforløpet og omstendighetene for øvrig.

Fra FDT var det flere som avga vitneforklaringer, hovedsakelig om inspeksjonene. Forklaringene var greie nok, men var noe preget av at hendelsene lå langt tilbake i tid. Disse vitnene var ikke avhørt av politiet og hadde heller ikke avgitt egne rapporter om sine observasjoner. Det var også noe tilfeldig hva de enkelte hadde fått med seg, og retten fikk nok et inntrykk av at inspeksjonene ikke hadde avklart en del forhold det var grunn til å forvente avklaring om. For en

Å SKOLERE PERSONELL
TIL Å KUNNE UTFØRE
GODT ÅSTEDSARBEID
ELLER ETTERARBEID
BLE IKKE ERKJENT SOM
VIKTIG.

stor del gjaldt vitneforklaringene observasjoner som burde vært sikret også på annen måte, for eksempel ved beslag eller foto. Det var også sider ved faktum der vitnene ga uttrykk for ulik oppfatning, for eksempel om mengden av død fisk i sjøen.

Fra politiets side avga stedlig lensmann forklaring. Som nevnt hadde ikke han definert sin rolle under saken dithen at han deltok i noen etterforskning, og han hadde ikke skrevet noen egenrapport om saken. Hans forklaring ble der-

for i all hovedsak at han husket lite av disse hendelsene.

Det stilles store krav til profesjonaliteten til både politiet og FDT i en slik sak. Retten forventer at vi har sikret opplysninger gjennom adekvate tiltak somfor eksempel fotomapper og åstedsrapporter. Når dette som i denne saken ikke er på plass, vil mer eller mindre gode vitneforklaringer aldri kunne veie opp for denne mangelen ved saken. Retten mister på mange måter tilliten til riktigheten av de opplysninger vi kommer med.

Fiskeridirektoratets vurdering av saken i ettertid. Før 2005/2006 hadde fiskeridirektoratet region Trøndelag hatt lite fokus på settefiskanlegg i kontrollsammenheng. Vårt hovedfokus hadde til da vært matfiskanlegg og å jobbe for å begrense rømmingsfaren derfra. Vi hadde derfor ikke opparbeidet oss noen god kompetanse på denne delen av akvakulturnæringa. Det er cirka 230 settefiskanlegg i Norge, med svært mange ulike tekniske utforminger og løsninger. Spesielt er rør og avløpsledninger ofte uoversiktlige.

Det eksisterte på dette tidspunktet en instruks for rømming og et intervju skjema som skulle følges ved rømmingsinspeksjoner, men noen mal eller opplæring på arbeidsmåter ved granskning eller åstedsarbeid var ikke utviklet. Fiskeridirektoratet region Trøndelag hadde ennå ikke erkjent viktigheten med å skolere personell til å kunne utføre godt åstedsarbeid eller etterarbeid ved settefiskanlegg.

Heller ikke rapportskrivning og saksframstilling som ville være et godt nok grunnlag og vedlegg for en anmeldelse var vi på dette tidspunktet noe særlig skolerte til å utforme. Det stilles andre krav til utforming av grunnlagsdokument til forvaltningsvedtak enn ved en anmeldelse.

I denne aktuelle saken, som besto av to episoder ved samme settefiskanlegg med noen måneders mellomrom, begikk vi som gjorde rømmingsinspeksjonen og jobbet med saksframstillingen de fleste tabbene som kan gjøres ved en åstedsbefaring, bevissikring og saksframstilling.

Ved begge rømmingsinspeksjonene ble det brukt personell som kom rett fra andre oppdrag som måtte gjøres ferdig før en kunne dra til «åstedet». Vi kom da til «åstedet» mange timer etter at hendelsene på settefiskanlegget hadde funnet sted. Videre hadde vi hatt fokus på en annen sak hele dagen, og kom dårlig forberedt

Politiets erfaringer: Hva kan gjøres bedre?

I fremstillingen ovenfor er det pekt på en rekke svakheter ved FDT og politiets behandling av denne saken. Summen av dette ble en tapt sak, eller en dårlig sak om man vil. Ved å påpeke disse feilene har vi for så vidt angitt hva som kan gjøres bedre i neste sak. Stikkordsmessig kan dette oppsummeres slik:

- **Etterforskningen må skje etter en plan som angir:**
 - hva som skal undersøkes
 - hvem som skal gjøre det
 - når undersøkelsene skal være gjennomført
- **Etterforskningen må ha en ledelse, fortrinnsvis av påtaleansvarlig jurist.**
- **Etterforskningen må ha en horisont som er så kort som mulig.**
- **Etterforskningen må gjennomføres av kompetent personell som er kjent med innholdet i sakens bevistema.**

- **Hendelsesforløpet (faktum) må dokumenteres ved:**

- Beslag av dokumenter etc.
- Åstedsrapporter
- Fotomapper/film
- Rekonstruksjoner
- Gjenfangst/etc
- Gode beskrivelser av relevante tekniske forhold
- Sakkyndige uttalelser

- **Avhør av vitner og mistenkte skal:**

- Skje så raskt som mulig, gjerne et første avhør på åstedet
- Være poengterte i forhold til sakens bevistema

- **Innhent råd fra ØKOKRIM i en tidlig fase**

- **Prosessuelle henleggelser bør ikke brukes.**

- **Vurder formulering av siktelsen ved påstander om «diffuse rømminger».**

med utstyr med mer som ville ha bidratt til å skaffe gode bevis.

I forbindelse med intervjuene av de ansatte ble vi presentert en forklaring på hvorfor og hvordan hendelsen hadde skjedd. Vi oppfattet at alle (leder og ansatte) hadde de samme forklaringene og at de innrømmet at det hadde skjedd en rømming. Forklaringene ble forholdsvis ukritisk godtatt av oss. Vi gikk i denne fellen fordi det var så opplagt for oss at det her hadde skjedd en rømming. All dokumentasjon/bevisene som ble samlet inn under inspeksjonen ble derfor kun en bekreftelse på den forklaringen som vi hadde fått. Inspeksjonen ble mer en gjennomgang for oss slik at vi skulle forstå hva som hadde gått galt. Vi stilte svært få kritiske spørsmål og så ikke etter andre forklaringer en det som ble presentert fra selskapet.

Det ble også slik at vi syntes synd på de som jobbet ved anlegget. De hadde jobbet og slitt hele dagen med å rydde opp på anlegget. Vi ville derfor ikke belaste arbeiderne noe mer enn nødvendig med å stille for vanskelige spørsmål om prosedyrer, internkontroll, pålegge gjenfangst og så videre.

Det gikk nesten fire år fra hendelsene til rettsaken ble avholdt. Vi som vitnet fra Fiskeridirektoratet husket ikke lenger helt det samme. Hvor mye død fisk som var i sjøen, hvordan forklaringene fra de ansatte i selskapet var og så videre. Dette gjorde det lett for forsvaret å skape tvil om vitnemålene våre.

I tillegg kom selskapet med nye forklaringer på hendelsesforløpet og begrunnet hvorfor det ikke kunne ha rømt fisk fra anlegget. Forklaringene fra vår side ble latterliggjort ved at det var utenkelig at det kunne ha skjedd slik som vi beskrev det.

Rømming fra settefiskanlegg – noen særlige utfordringer. Denne saken er ikke bare en dårlig sak, den er nok også en typisk sak på sitt felt. Slike saker oppstår i regelmessig i små lensmannsdistrikter som ikke har noen videre kompetanse på området, og dessuten dårlig med bemanning å sette inn på etterforskning. Dette er ikke noe godt utgangspunkt på et saksfelt som er komplisert både med hensyn til faktum og

I MOTSETNING TIL MATFISKANLEGG FINNES DET INGEN BRANSJESTANDARD FOR UTSTYR SOM BRUKES I SETTEFISKANLEGG.

juss. Det er dessuten ikke mange slike saker, og det blir derfor sparsomt med kompetanseoppbygging i det enkelte politidistrikt. Dette problemet forsterkes ytterligere i distrikter der slike saker spres på tilfeldige lensmannskontorer og jurister. Realiteten er nok også at politiet ikke har ressurser til å prioritere disse sakene, slik at de havner i køen bak annen kriminalitet.

Oppdrettsnæringen setter på sin side store ressurser inn i disse sakene og forsvaret seg godt. De er på hjemmebane når det gjelder alle sider av sin virksomhet, og de er representert med godt kvalifiserte advokater og sakkyndige med solid bransjekunnskap.

Etterforskning av rømming fra settefiskanlegg byr på helt andre utfordringer enn rømming fra matfiskanlegg. Rømmingen kan gjelde svært små fisk som det er tilnærmet umulig å oppdage

i elv eller sjø. På grunn av sin størrelse havner den heller ikke i vanlige fiskegarn. Det er gjerne først når fisken dør og flyter opp at den er synlig. Men død fisk rømmer ikke, og var fisken død allerede når den forlot anlegget er det i så fall mulig forurensing det er snakk om. Det kan være svært problematisk å avklare når fisken døde: om yngel dør i kontakt med saltvann, eller om fisken ellers er så skadet ved driftsuhellet at den dør kort tid etter at den når det ytre miljø.

Selv om det kan konstateres at levende fisk har nådd det ytre miljø, gjenstår det fortsatt å avklare hvordan og når dette skjedde. Settefiskanlegg er gjerne nokså kompliserte med sine mange kar, rørsystemer og ventiler. Det finnes ingen standardiserte løsninger, alle anlegg har sine egne opplegg. Når det så føyes til at en rekke av disse anleggene holder til i bygninger som opprinnelig ble bygd for et annet formål, blir det en stor utfordring å bringe klarhet i hvor vannstrømmene går med mer.

I motsetning til matfiskanlegg finnes det ingen bransjestandard for utstyr som brukes i settefiskanlegg. Dette medfører at det er tynge å nå fram med at utstyret som brukes ikke er forsvarlig. Selv om noe svikter, vil bransjen gjerne hevde at det var ikke annet tilgjengelig utstyr i markedet, og at dette utstyret derfor brukes i alle anlegg.

Til slutt noen ord om samhandling med fiskerimyndighetene, nærmere bestemt spørsmålet om hvem som gjør hva på hvilket tidspunkt: Det finnes neppe noen fasit om hvordan dette bør gjøres, det viktigste er dialog som sikrer at jobben blir gjort. Saken som er omtalt ovenfor viser at samhandlingen ikke var til stede, og at man derfor ikke fikk de avklaringer som saken krevde.

Oppsamling av død smolt inne i produksjonshallen. Foto: Fiskeridirektoratet

Byggegrøp fylt opp med død yngel. Foto: Fiskeridirektoratet

Avbildet her er sjefingeniør Marie Nordby og tidligere senioringeniør Geir-Rune Samstad i Klif på inspeksjon hos Norcem. Fotografiet er i samme serie som forsidebildet. Foto: John Petter Reinertsen

På tokt med Klif

– Erfaringer fra hospitering ved tilsynsavdelingen i Klima- og forurensningsdirektoratet.

TEKST: SPESIALETTERFORSKER VIVIAN MIKSCH FREDENBORG, ØKOKRIM

Klima- og forurensningsdirektoratet (Klif) gjør et viktig tilsynsarbeid. Mer konkrete vilkår i tillatelsene og krav til kompetanse hos dem som vil drive i bransjen kan kanskje gi tilsynsarbeidet enda større kraft – og et litt bedre miljø.

Klima- og forurensningsdirektoratet (Klif), som er direkte underlagt Miljøverndepartementet, er det statlige forvaltningsorganet som har ansvaret for forurensningsloven, produktkontrollloven og klimavotelloven. Visjonen er en forurensningsfri fremtid gjennom å være veiviser, vokter og forvalter av de tre ovenfor nevnte lovene. Dette gjøres gjennom overvåkning og videreformidling av miljøtilstanden, gjennom å utøve myndighet og føre tilsyn, styrke og veilede fylkesmennenes miljøvern- og utviklingsavdelinger, samt være rådgivere og pådrivere og delta i internasjonalt miljøvern- og utviklingssamarbeid.

Jeg har vært så heldig å få hospitere ved tilsynsavdelingen til Klif, hvor jeg har fått se litt nærmere på hvordan Klif utøver myndighet og fører tilsyn med bedrifter. Jeg var med Seksjon for industri- og offshorekontroll og Seksjon for kjemikalie- og produktkontroll på tilsyn, både annonserte og uannonserte, samt aksjoner. Målet for tilsynsavdelingen er gjennom sine tilsyn å redusere antall forbudte og farlige produkter på det norske markedet, samt å redusere forurensingen av naturen. Et annet viktig mål er å øke kunnskapen om krav og regler på miljøområdet og bedre rutine og internkontrollen hos virksomhetene.

Hva er tilsyn? Generelt gjennomføres to typer kontroller: revisjon og tilsyn. Revisjon er den mest omfattende hvor man går nøye igjennom bedriften på detaljnivå. Inspeksjon er en oppfølging av revisjonen hvor man går igjennom og ser på om virksomheten har fulgt opp pålegg og forbedret

seg ut i fra det revisjonen har avdekket. Revisjon og inspeksjon føres slik at virksomheten får et besøk fra Klif jevnlig. I tillegg gjennomføres også uanmeldte tilsyn hvis det er behov, for eksempel ved akutt utslipp.

Klif gjennomfører også aksjoner hvor det fokuseres på en bransje over en lengre periode, gjerne i samarbeid med andre direktorater hvor

AVVIKENE HADDE SIN ROT I BEDRIFTENS MANGLENDE FORSTÅELSE FOR REGELVERK, SPESIELT OM PRODUKTSIKKERHET FOR LEKETØY OG KJEMIKALIER.

man når ut til mange kontrollobjekter på kort tid og får slik et økt trykk og fokus. Aksjoner får normalt også god mediadekning og gir god effekt utover de kontrollerte objektene slik at bransjen forbedres.

Hagemøbler og leketøy. En aksjon som har pågått over tre år, fra 2008 til 2010, er produktkontrollaksjonen. Den er et samarbeid mellom Klif, Toll- og avgiftsdirektoratet og Statistisk sentralbyrå. I denne aksjonen har man kontrollert et stort utvalg av importører og forhandlere av produkter og kjemikalier. Målet med produktkontrollene er å få ned antallet forbudte og farlige produkter på

det norske markedet samtidig som importørene av produktene skal få bedre kunnskap om krav og regler på miljøområdet.

Jeg fikk være med på et oppfølgende tilsyn til en stor importør som har et stort og variert produktsortiment som stearinlys, servietter, kort og papirvarer, hagemøbler, småelektronikk, godteri, leketøy, tekstiler, bijouteri og dekorartikler. Tidligere tilsyn hos denne importøren hadde avdekket mangler og svikt når det gjaldt internkontroll, kjennskap til produktregelverket, manglende produktdokumentasjon, samt dårlige rutiner for risikoevaluering. Tilsynet hadde derfor som mål å etterprøve nettopp disse punktene og se om det hadde skjedd en forbedring. Forut for tilsynet hadde Klif vært en runde i butikken for å ta noen stikkprøver, og de viste da tydelig at de visste hva de skulle se etter. Det var både manglende merking og feilmerking av produkter samtidig som bedriften ikke kunne fremvise dokumentasjon på at det ikke fantes helseskadelige stoffer i leketøy for barn. Konklusjonen på tilsynet var at virksomheten hadde tatt tak i manglene og forbedret internkontrollsystemet og sine rutiner, men til tross for bedringen var det fortsatt noen klare avvik som ble påpekt. Avvikene hadde sin rot i bedriftens manglende forståelse for regelverk, spesielt om produktsikkerhet for leketøy og kjemikalier.

Industritilsyn. Jeg fikk også være med på et tilsyn på et metallverk. Her var problemstillingene andre i og med at bedriften har en utslippstillatelse fra Klif samtidig som virksomheten er stor

og meget profesjonell med god kompetanse. Igjen fikk jeg være med en hyggelig og meget kompetent kontrollør fra Klif som helt klart visste hvor problemene lå. Her var det også fokus på internkontroll med utgangspunkt i resultatet fra revisjonen for to år siden, men mer knyttet opp mot uønskede hendelser og kontroll på utslipp fra produksjonen og deponier. Vi fant to klare svikt i rutinene som førte til avvik, begge i forbindelse med utslippsmålinger. Hva dette skyldtes var ikke helt klart, men det skulle ikke være på grunn av manglende kompetanse innad i virksomheten (den virket god) eller mangel på ressurser, men kanskje heller et uttrykk for et manglende trykk og fokus på miljøtenkning.

Grensekryssaksjonen. En annen aksjon jeg fikk mulighet til å være med på var den såkalte grensekryssaksjonen, som er et samarbeid mellom Klif og Toll- og avgiftsdirektoratet. Dette er en aksjon som begynte i 2009 og som har som mål å avdekke og hindre ulovlig eksport av avfall fra Norge. I tillegg ønsker man å øke kompetansen om regelverket og problemene knyttet til ulovlige avfallstransporter.

Aksjonen gikk over to uker og jeg fikk være med å stå i tollen på tollstasjonen i Ørje og Magnor. På forhånd hadde Tollvesenet og Klif

utarbeidet tvinnlister for eksport ut fra valgte tolltariffkoder, land, verdi, vekt, periode, navn på eksportør med mer. Ut i fra disse data kunne vi plukke aktuelle kontrollobjekter i tillegg til at vi også tok stikkprøver.

Det vi fant de to dagene jeg var med, var at det er mye flis og husholdningsavfall som går til forbrenningsanlegg i Sverige. I containere på Oslo havn fant man derimot eksporter med større forurensningspotensial, idet man stoppet flere som var på vei til diverse land i Afrika hvor innholdet ikke var deklart som avfall, men når man sjekket innholdet var det en salig blanding av bilmotordeler, småelektriske komponenter, hvitevarer med mer.

komponenten må være i brukbar stand, da kan for eksempel måten de er pakket på i container hjelpe til å avgjøre om det er avfall eller ei. Skjøre komponenter, selv om de i utgangspunktet ikke nødvendigvis var avfall, vil bli det hvis de bare er slengt tilfeldig inn i en container uten egnet emballasje. Et annet poeng er om det er bruk for komponenten i mottakslandet. Sender du for eksempel en elektrisk komfyr til Ghana er det som å sende avfall dit, fordi det i dette landet er gassovner som er det vanlige på grunn av vanskelig tilgjengelig og dyr strøm. Så på denne måten må hver forsendelse vurderes for seg ut fra innhold, forpakning og mottaker. Ingen saker er like.

SENDER DU ELEKTRISK KOMFYR TIL GHANA ER DET SOM Å SENDE AVFALL DIT.

Her har man en utfordring i grenseoppgangen mellom produkt og avfall. Om en gjenstand er å anse som avfall vil måtte avgjøres med en helhetlig vurdering. Et viktig moment her er at

Uannonsert tilsyn. Det siste jeg fikk med meg hos Klif var et uannonsert tilsyn hos et mottaks- og behandlingsanlegg for farlig avfall. Bakgrunnen for det uannonserte tilsynet var at virksomhetens utslippstillatelse var i ferd med å gå ut samtidig som det var kommet inn et tips med bilde av en tank fra anlegget som viste tydelige tegn til lekkasjer. I tillegg til Klif var også en representant fra fylkesmannen med.

Tipset viste seg å medføre riktighet da vi ved tilsynet fant siloen som inneholdt farlig avfall, og den viste tydelige tegn til lekkasjer

flere steder. Bakken rundt siloen viste også at grunnen rundt siloen var forurenset. Siloen er konstruert i betong uten noen former for belegg på innsiden. Dette ble derfor gitt som et avvik i tillegg til et avvik på manglende risikovurdering rundt lagring av farlig avfall i denne siloen før den ble tatt i bruk.

Videre ble det avdekket at virksomheten har et for dårlig målingsprogram og rapporteringsprogram for utslipp av vann til kommunalt nett. Virksomheten tar i dag imot mange forskjellige typer farlig avfall og ikke bare den ene typen de oppgav under søknadsprosessen og som derfor dannet grunnlaget for det pålagte målingsprogrammet Klif gav virksomheten i forbindelse med tillatelsen. Det ble tatt prøver av innholdet i siloen og fra grunnen rundt bassenget, i tillegg til at det ble tatt prøver av vann som slippes ut til kommunalt ledningsnett. Avvikene her var av en slik karakter at kontrolløren i Klif i samråd med juridisk avdeling er blitt enig om å anmelde forholdet.

Noen avsluttende betraktninger. Det var svært ulike tilsyn jeg fikk være med på, noe som tydelig illustrerte det store spennet i forskjellige virksomheter som Klif kontrollerer. Det er likevel noen fellestrekk som jeg kan trekke ut av de erfaringene jeg høstet i hospiteringsperioden.

En ting som gikk igjen gjaldt rensing av vann fra deponier og annet avfallsvann som skal slippes ut i resipienter. Flere virksomheter var fornøyd med å opplyse om at de hadde en oljeutskiller. En oljeutskiller er ikke et renseanlegg. En oljeutskiller gjør nettopp bare en ting, den skiller olje- og vannfasen fra hverandre og slipper vannet ut og samler opp oljen. Det vil si at alt

fullverdig vannrenseanlegg.

En annen utfordring man står overfor er den til dels dårlige kompetansen i noen av de virksomhetene som kontrolleres av Klif. Det fokuseres mye på opplæring og forbedring gjennom tilsynene, men det ser ikke ut til å være nok. Man bør derfor kanskje i større grad knytte kompetansekrav opp mot tillatelser. Dette gjelder spesielt

DET FOKUSERES MYE PÅ OPPLÆRING OG FORBEDRING GJENNOM TILSYNENE, MEN DET SER IKKE UT TIL Å VÆRE NOK.

som er løst i vannet fra vannløslige organiske og uorganiske forbindelser, deriblant tungmetaller, ikke vil renses fra vannet men slippes rett ut hvis man kun benytter en oljeutskiller. Dette opplevde jeg også hos større industrielle virksomheter. Det er problematisk fordi avfallsvann fra eksempelvis et deponi – avhengig av hva deponiet inneholder – kan ha vannløslige stoffer som kan være mer problematiske/farlige for miljøet enn eventuelt oljen som er renses ut. Derfor er det viktig å få presisert at en oljeutskiller ikke på noen måte er et renseanlegg for vann, men kun *en* del av et

de virksomhetene som tar imot og behandler farlig avfall, fordi de ofte er små og mangler tilstrekkelig kompetanse til å kunne drive forsvarlig. Her har man et stort opplysningsarbeid foran seg, samtidig som man må fokusere på kontroller og en større presisering av tillatelser og på den måten kanskje få luket ut de mest useriøse aktørene på markedet. Det er også slik at ikke alle virksomhetene som kontrolleres trenger tillatelser fra Klif. For disse virksomhetene er hyppige kontroller et godt virkemiddel med etterfølgende tydelige reaksjoner ved avvik.

Foto til venstre: Lekkende betongtank

Betongtank inneholdende farlig avfall, viser tydelig tegn på lekkasje, med svettemerker i betongen og i sanden rundt tanken som er våt. Foto: Klif

Foto til høyre: Grensekryssaksjonen

Her er pakkingen, eller mangel av sådan, et godt eksempel på at skjermene nok ikke er tenkt gjenbrukt men må kategoriseres som avfall. Foto: Klif

Hva vil vi med miljøkoordinatorrollen?

Mye av det viktigste arbeidet på vårt område gjøres av miljøkoordinatorene. De sitter i en nøkkelrolle, og fra ØKOKRIMs ståsted ser det ut til at politidistriktenes bekjempelse av miljøkriminalitet blir bedre jo mer velfungerende koordinatorrollen er. Det er ingen tvil om at bekjempelsen av miljøkriminalitet er blitt styrket etter at koordinatorfunksjonen ble innført i 1995.

Miljørundskrivet angir rammene. Miljørundskrivet (POD-rundskriv 2008/008) omtaler miljøkoordinatorrollen i punkt 4.4. Det slås fast at det skal være en miljøkoordinator i hvert politidistrikt, men det er ikke i rundskrivet eller andre steder sagt noe om hvilken stillingsandel det bør være, eventuelt om store distrikter bør ha flere miljøkoordinatorer. Dette har en side til politimesternes styringsrett, og for detaljerte føringer har også en negativ side. Samtidig er det ØKOKRIMs inntrykk ut fra hva som «rører seg» i våre leserbrevspalter og andre fora at det kan være vanskelig å skjøtte rollen om den skal kombineres med andre oppgaver. Ikke minst er dette tilbakemeldingen fra koordinatorene selv, se nedenfor.

Problemstillingen har en side til koordinatorens relativt omfattende oppgaver. De skal ifølge miljørundskrivet blant annet

- delta i planprosesser
- arrangere tverrfaglige miljøforum og ha kontakt med andre etater
- være faglig rådgiver i større og/eller prinsipielle saker og helst delta i etterforskning av utvalgte saker
- sørge for at det til enhver tid foreligger grundige trusselvurderinger i form av ajourførte miljøanalyser
- ha ansvar for miljørelatert etterretning

Det er også et spørsmål hvor stillingen bør ligge organisasjonsmessig. Miljørundskrivet angir

at Økoteamet kan være en hensiktsmessig plassering i distrikter som har et slikt.

Fem spørsmål til alle. Miljørundskrivet ligger selvsagt fast, og det er fortsatt relativt ferskt. ØKOKRIM ser likevel behov for en løpende debatt om temaet, eller kanskje snarere at den eksisterende debatten løftes inn i fagfeltets viktigste forum – Miljøkrim. Overordnet dreier det seg om hva som gir best resultater på feltet, og det bør sees i sammenheng med problemstillinger innenfor faget. Som innledning til debatt sendte redaksjonen ut følgende fem spørsmål til alle landets miljøkoordinatorer:

1. Når ble du miljøkoordinatorer?
2. Hvorfor ble du miljøkoordinatorer?
3. Hva er miljøkoordinatorens jobb etter ditt syn?
4. Hva er det beste med å være miljøkoordinator?
5. Hva er du minst fornøyd med i rollen?

Foruten å få frem den enkeltes bakgrunn på feltet, var formålet å få frem synspunkter både på hva som er bra og hva som eventuelt kan bli bedre. Vi presiserte at vi ikke ønsket verken forskjønnning eller svartmaling, men ærlige, konsise svar.

Det er kommet inn svar fra tolv stykker. Svarene viser at koordinatorene ikke bare er jegere og fiskere, og at de er kommet inn i rollen på ulikt

vis (spørsmål 1 og 2). Synet på rollen (spørsmål 3) er imidlertid nokså likt og for det meste i tråd med miljørundskrivet.

Mange trekker frem stor kontaktflate og varierte oppgaver som fordeler ved jobben (spørsmål 4). I tillegg oppleves miljøarbeidet som viktig på lang sikt, og de som har interesse for friluftsliv får et stykke på vei kombinert jobb og interesse.

De som er koordinator er i full stilling synes det er bra og nødvendig, mens de fleste som kun er på deltid opplever at tiden ikke strekker til (spørsmål 5). Det er et ønske om at Politidirektoratet legger bedre til rette for måltall og måloppnåelse på feltet, slik at ressursbehov kan synliggjøres og eventuelt gi grunnlag for klarere føringer på stillingsprosent også videre. Dette har en side til det kontinuerlige arbeidet med presise nok STRASAK-koder. En spiller inn at «hverdagsmiljøkriminaliteten» bør få større plass i grunnutdanningen på PHS.

Alle svarene ligger på www.miljokrim.no. Av plasshensyn kunne vi ikke trykke alle svarene i bladet. Utvalget av svar søker å vise bredden i svarene, samt favne synspunkter fra ulike deler av landet.

Vi håper dette vil gi grunnlag for en informert debatt videre i Miljøkrim og andre møteplasser for vårt fagfelt, og vi vil søke å følge opp temaet redaksjonelt.

Redaksjonen

Brian Wennberg, Oslo politidistrikt

(Se bildet øverst på siden som er tatt av Bjørn Egil Halvorsen, Aftenposten)

1. Juli 2007.

2. Jeg hadde hospitert på ØKOKRIM og forpliktet meg dermed til å jobbe med saksområdet ved retur til eget distrikt. Der startet jeg i et vikariat som miljøetterforsker. Så gikk daværende miljøkoordinator av med pensjon og stillingen virket spennende og utfordrende, samtidig som jeg hadde spesialutdannelse på kulturminneområdet. Stillingen ble også oppnørmert og innebar et avansement.

3. Miljøkoordinatorens viktigste oppgave vil jeg si er å sørge for et velfungerende samarbeid om forebygging, avdekking og oppfølging av miljøkriminalitet. Det gjelder samarbeid både internt innenfor politiavdelinger og mellom avdelinger, så vel som eksternt mellom politiet og tilsynsmyndigheter/naturopsyn.

4. Man lærer mye innenfor et vidt fagområde.

5. Jeg føler at jeg sitter for mye på kontoret og ikke får utrettet så mye praktisk miljøpolitiarbeid, men det har å gjøre med organiseringen i distriktet. Tror imidlertid det er viktig at miljøkoordinator også bistår med etterforskningen. Det er den eneste måten å lære hvilke spesielle utfordringer det er i etterforskning av slike saker.

Terje Mala, Hordaland politidistrikt

1. Jeg ble miljøkoordinator i juli 2008.

2. Jeg har alltid interessert meg for miljø, fauna og fjell, og følte at tiden var inne for å søke.

3. Miljøkoordinatorens rolle er nok mer en planleggerrolle, koordineringsrolle, utarbeidelse av risikoanalyser og lignende enn kontrollfunksjonsrollen.

4. Det beste med å være miljøkoordinator er at en snakker mye med, og til tider samarbeider med, andre kontrolltater, og får innblikk i andre sin måte og jobbe å tenke på. Det er også et godt og fruktbart samarbeid med nabo-distriktenes

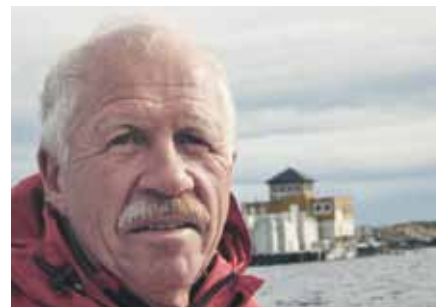
JEG ER IKKE SELV
OPPTATT AV JAKT/FISKE/
ROVDYR, MEN MILJØ
ER MYE MER ENN DET.

TOR KAMPEN, ROMERIKE PD

koordinatorer. En får også muligheten til å sette seg inn i et felt med mange spesiallover, og der det er mange kryssende interesser. Det er utfordrende og interessant.

5. Noen av utfordringene er at det ikke følger midler med stillingen. Det gjør at aksjoner og kontroller som skjer utenfor ordinær arbeidstid, er vanskelige å gjennomføre. Det samme er praktisk samarbeid med andre kontrolltater, som ikke har samme utfordringene. Etter hvert som økonomien til distriktene er blitt stadig mer anstrengt, går det selvfølgelig også utover miljøkoordinatoren. For min del er dette ikke fulltidsjobb, selv om oppgavene er mange og store nok til det. Da blir det til at en er noe «på hæla» til tider.

Bjørn Sørli, Telemark politidistrikt

1. Justisminister Helen Bøsterud kom til politimester Tom Aas Andersen i Porsgrunn i 1989. Der tildelte hun Telemark, som det første politikammer i landet, de to første stillingene øremerket etterforskning av miljøkriminalitet. Jeg var så heldig å bli tilbudt en av stillingene, og har vært tilknyttet miljø siden «tidenes morgen» i politiet.

2. Da miljøkoordinatorfunksjonen i politidistriktene ble en realitet tidlig på 1990-tallet, var jeg allerede en tilnærmet miljøkoordinator og etterforsker på miljøraker, mer eller mindre på fulltid. Miljøarbeidet var nybrottsarbeid, var særdeles interessant og utfordrende. Det var derfor utenkelig å si fra seg muligheten til å fortsette som miljøkoordinator og etterforsker på miljørakene.

3. Miljøkoordinatoren skal være en pådriver og en inspirator. Han må sørge for jevnlig samarbeid med miljøkontaktene i distriktet, drifte fylkesmiljøforum og derigjennom pleie kontakten med forvaltningen, tilsyn og andre etater med miljøansvar. En viktig oppgave er å tilrettelegge for samordnede aksjoner og kontroller, samt skape entusiasme og øke interessen for å bekjempe og forebygge miljøkriminalitet i alle ledd i organisasjonen.

4. Varierte arbeidsoppgaver. Dessuten det betydelige kontaktnettet som miljøarbeidet medfører. Hvilken del av politiet har større nettverk? Fylkes-

sjekt Miljøkriminalitet fra 2003 anbefalte i punkt seks «minimum en fast miljøkoordinator i politidistriktene i heltidsstilling med stedfortreder og i de større politidistriktene to faste på heltid». Det er åtte år siden. Lite har skjedd og det er per i dag langt fram til at det blir en realitet på miljør siden.

Bjørn Anders Hoff, Vestoppland politidistrikt

1. Januar 1998.

2. Stillingen ble plassert på plankontoret etter at den hadde vært ute på et lensmannskontor. Da jeg ble forespurt om ta den stillingen, takket jeg ja, og jeg kom med på PHS' miljøkurs våren 1998.

3. Å være politidistriktets mann i miljøraker, koordinator for alle samarbeidspartnere i distriktet, pådriver for dette viktige arbeidet innad i etaten.

4. Å jobbe tverrfaglig med et interessant fag, og ikke minst å ha muligheten til å komme litt ut i naturen.

5. Det er for lite tid – 35 prosent stilling, og vi burde hatt mer øremerkede midler. Slik det er i dag får vi midler gjennom samarbeidspartnere, men totalt er dette et lite problem.

Roar Bjarne Tøgersen, Helgeland politidistrikt

1. Forrige miljøkoordinator i Helgeland gikk av med pensjon i 2010. Vi har ennå ikke fått etablert en ny koordinator. Funksjonen miljøkoordinator i Helgeland er lagt til Fellesoperativ enhet, og undertegnede fungerer midlertidig som koor-

dinator, men vi vil lyse ut funksjonen i løpet av høsten 2011. Undertegnede har for øvrig vært miljøkoordinator i perioden 1997–2004.

2. Det er to hovedgrunner til at jeg ble koordinator da ordningen ble opprettet midt på 1990-tallet. Den ene grunnen er at det var en oppfatning om at koordinator burde være plassert slik organisatorisk at det ville være naturlig å tenke HELE distriktet, og ikke på et tjenestested med geografisk begrenset område. Jeg jobbet da ved en funksjonell enhet som vi kalte «Kontinentalsokkel- og beredskapsenheten (tidligere «Plankontoret»)» og var vant til å koordinere og planlegge for tjeneste i hele distriktet. Den andre grunnen var at dette var en ny og spennende oppgave knyttet til et interessant fagområde.

3. Koordinatorens viktigste oppgave er etter min mening å være pådriver og tilrettelegger for fagområdet i HELE politidistriktet, som å arrangere miljøforum og andre faglige, kompetansefremmende samlinger lokalt. Han skal videre sørge for at distriktet har kontakt med miljøforvaltningen og øvrige kontrollinstitusjoner i miljøraker – både i forebyggende sammenheng, men selvsagt også i konkrete saker. Jeg ser ikke behov for at koordinator nødvendigvis MÅ ha faglig spisskompetanse og delta aktivt i etterforskning for å være en god koordinator. Det er viktig at han har regelmessig og god kontakt med et nettverk av faglig kompetente miljøkontakter ved distriktets driftsenheter, samt at han holder seg oppdatert på fagområdet, blant annet ved å delta aktivt i debatten om miljøkrim og være til stede på eksterne/sentrale fora for å få kunnskap om de «store utviklingstrekk».

4. Det må være gleden av å være del av et team som jobber med et interessant temaområde, og å føle at du på din måte bidrar til at ditt distrikt har struktur og kvalitet i arbeidet med å bekjempe miljøkriminalitet.

5. Det jeg er minst fornøyd med i rollen som miljøkoordinator er at det blir for liten tid til å ha det nødvendige fokus på temaområdet, med andre ord koordinatorfunksjonen. Det burde være en heltidsaktivitet. Dette vil om mulig bli enda verre ute på et lensmannskontor/politistasjon hvor du enda lettere blir «spist» opp av andre, såkalte

I YTTERSTE KONSEKVENS ER DET KANSKJE DEN VIKTIGSTE JOBBEN SOM DET ER MULIG Å HA, SPESIELT MED TANKE PÅ VÅRE ETTERKOMMERE.

THOV THORSRUD,
NORDRE BUSKERUD PD

miljøforum er lokomotivet. Å lede dette forum av erfarne og særdeles kompetente medlemmer er en sann fornøyelse. Politidistriktet har i tillegg 32 oppsynsmenn med begrenset politimyndighet. Mange har vært med i mange år, noe som har tilført gruppen avgjørende kunnskap og viktig erfaring når folk skal informeres og veiledes i felt under kontrollvirksomhet.

5. Miljø bør få større plass i organisasjonen. Politidirektoratet bør tilrettelegge for måltall på miljø. Slik det er i dag stilles det ingen krav til måloppnåelse og ingen krav til rapportering. Det er en svakhet som medfører enorme forskjeller i hvordan politidistriktene prioriterer faget. Pro-

presserende gjøremål. Her hvor jeg sitter tenkes det hele distriktet i alt vi gjør, det er ikke alltid tilfellet på et lensmannskontor. Der er en kanskje mer opptatt av de geografisk nære forhold.

Steinar Sunde, Agder politidistrikt
(Til venstre på bildet i båten)

1. 1. januar 2001.

2. Jeg ble miljøkoordinator fordi det utvilsomt er det fagfeltet i politiet som interesserer meg mest. I likhet med mange andre var det interesse for jakt, fiske og friluftliv som gjorde at jeg fattet interesse for miljøkoordinatorrollen. Jeg skjønnte imidlertid fort at dette utgjør en bare en liten bit av fagfeltet.

3. Miljøkoordinatorens jobb er etter mitt syn å være «daglig leder» av miljøtjenesten i politidistriktet. Miljøkoordinatoren bør ha god kunnskap om alle typer miljøkriminalitet og ha oversikt over sakene i politidistriktet. Miljøkoordinatoren bør identifisere problemer/utfordringer i distriktet og ta tak i disse. Videre må koordinatoren planlegge kontrollvirksomheten og være distriktets representant i de fleste samarbeidsfora. Koordinatoren må være pådriver for miljøfaget internt i distriktet og i samarbeid med eksterne tilsyn, forvaltningsorgan og så videre.

4. Det beste med å være miljøkoordinator er å få jobbe med det som interesserer meg mest. Fagfeltet er svært omfangsrikt. Fra tjuvjakt til tyveri av kirkekunst, fra ulovlig bygging i strand-

sonen til forurensning, fra umerka krabbeteiner til sosial dumping. Alt dette innebærer en svært variert og interessant politihverdag. På grunn av utstrakt samarbeid med andre etater, tilsyn og forvaltning får en i tillegg med seg masse kunnskap på kjøpet. Mange miljø saker forekommer så sjelden at en må sette seg inn i helt ukjente forhold på relativt detaljert nivå. Det være seg manøvreringsinnretninger i forbindelse med vassdragsregulering, hvordan et oppdrettsanlegg bør fungere, hvordan produksjonsprosessen i en bestemt industribedrift fungerer, og så videre.

Å være miljøkoordinator i Agder innebærer å planlegge virksomhet, delta på kontroller, etterforske saker, gi uttalelser til media og så videre.

5. Miljø er i fokus som aldri før i samfunnet. For politiets del tror jeg det mange steder er mye å gå på når det gjelder miljøfagets posisjon i forhold til annet politiarbeid. Tradisjonelt tror jeg mange av miljøsakene har blitt fordelt til lensmannsbetjenten som går på elgjakt og fisker fjellaure og «kan sånne ting». Ikke et vondt ord om lensmannsbetjenter, de er etter mitt syn hverdagsheltene i norsk politi, men jeg tror mye av dette synet på miljø saker henger igjen, særlig blant eldre tjenestemenn. Miljøfaget har i stor grad vært sett på som er sært fagfelt for spesielt interesserte og på siden av tradisjonell kriminalitet.

Samtidig må vi erkjenne at de færreste som begynner på PHS har en drøm om å jobbe med vassdragsreguleringsloven. Det er lite miljøkriminalitet på pensumlista på PHS' grunnutdanning. Jeg ønsker at mye av «hver-

dagsmiljøkriminaliteten» skal være en naturlig del av arbeidsoppgavene på generalistnivå, samtidig som spesialkompetansen må sikres i best mulig grad.

Øystein Kvernes, Søndre Buskerud politidistrikt

1. 1. august 2008.

2. Jeg synes fagområdet er spennende og utfordrende.

3. Jeg mener miljøkoordinators jobb er å sørge for at politidistriktet er best mulig rustet til å bekjempe miljøkriminalitet. Dette gjennom samarbeid med eksterne aktører (Fylkesmiljøforum) og ved å motivere og følge opp miljøkontakter og andre polititjenestemenn som arbeider med miljøkriminalitet.

4. At det stadig dukker opp nye problemstillinger og utfordringer. Lærer noe nytt hele tiden.

5. Er egentlig veldig fornøyd i rollen som miljøkoordinator, men ser at jeg med fordel kunne hatt mer tid til dette arbeidet.

HVA MENER DU?

Miljøkrim tar gjerne imot innspill fra leserne.

Kontaktinformasjon:

t: 23 29 10 00

e: miljokrim.okokrim@politiet.no

Se også følgende leserinnlegg i tidligere Miljøkrim:

- Politidistriktets miljøkoordinator – er det noen utvikling?, Miljøkoordinator Steinar Sunde, Agder politidistrikt, Miljøkrim 1/2010 side 29
- Politidirektoratet: Politidistriktets miljøkoordinator – er det noen utvikling?, politiinspektør Ingunn Mansås Kjærstad, Politidirektoratet, Miljøkrim 2/2010 side 27

Gesims-dom II (RG 2010 side 520)

Gårdeier og gårdeierselskap dømt for uaktsomt drap

TEKST: KST STATSADVOKAT CARL GRAFF HARTMANN, OST. FOTO: POLITIET

En kvinne døde da gesimsen raste fra en bygård i Oslo. Dommen i straffesaken slår fast at gårdeiere har et selvstendig ansvar for å vurdere hva som er forsvarlig sikring av gården.

Saken hadde sitt utgangspunkt i en brann i en bygård i Trondheimsveien 6 i Oslo. Brannen skadet taket så mye at det måtte fjernes. Det første halvannet året etter brannen stod gården tildekket med stillas og et tak av presenning. Men deretter ble taket og stillaset fjernet. Den øverste delen av murveggen med gesimsen ble da stående uten ordentlig tildekking. Dette førte til at deler av muren ble fuktig og man fikk frostsprengning vinterstid. Etter ett år falt det ned en del løse deler med murpuss og lignende. Da måtte gårdeier sperre av deler av fortauet og sikre mot lignende nedfall. Men toppen av muren og gesimsen ble ikke dekket til eller sikret på annen måte. Ett år senere falt hele gesimsen

Gårdeieren ble dømt til 120 dager ubetinget fengsel, og foretaket ble idømt en bot på 2,5 millioner kroner. I tillegg må både gårdeieren og gårdeierselskapet betale oppreisning til avdødes foreldre med til sammen 150 000 kroner. Gårdeierselskapet ble i tillegg dømt til å tåle inndragning av 200 000 kroner.

Krav til bevis for årsaksforløpet. Saken reiser flere interessante spørsmål, blant annet ble det hevdet at påtalemyndigheten må føre bevis for alle detaljer i årsaksforløpet mellom den uaktsomme unnlatelsen og dødsfallet. Dette ble avvist av lagmannsretten. Lagmannsretten uttaler: «Det betyr at hvis gesimsen hadde vært til-

fortauet. Det er med andre ord unnlatelsen av å sette i verk disse sikringstiltakene som var årsak til at C døde.»

Lagmannsretten konstaterer dermed at hvis gårdeier hadde handlet på denne måten, så ville ulykken vært unngått. Gårdeiers unnlatelse var dermed en betingelse for at ulykken skulle inntre. De nærmere detaljer i årsaksforløpet er dermed ikke avgjørende.

Bygningsmyndighetenes ansvar. Forsvareren hevdet også at gårdeieren ikke kunne lastes for manglende sikring fordi plan- og bygnings-etaten ikke hadde tatt affære og gitt pålegg om tildekking av gesimsen. Også dette ble avvist av lagmannsretten. Et år før ulykken falt det noen biter med murpuss fra gården, og plan- og bygningsetaten i Oslo ble varslet, samt politiet. Gårdeier satte da opp en sperring over hele fortauet. Dette førte til at fotgjengere måtte gå ut i trikkesporet i gaten for å passere bygården. Plan- og bygningsetaten påpekte at gårdeier ikke hadde lov til å sperre fortauet og påla gårdeier å sikre fasaden på annen måte enn å sperre hele fortauet. Gårdeier flyttet gjerdet lenger inn mot fasaden og hang opp en duk foran fasaden. Plan- og bygningsetaten observerte tiltaket fra gaten og sendte en e-post hvor det stod at «ulovligheten hadde opphørt». Gårdeier og forsvarer hevdet at gårdeier da hadde grunn til å tro

GÅRDEIERS UNNLATELSE VAR DERMED EN BETINGELSE FOR AT ULYKKEN SKULLE INNTRE. DE NÆRMERE DETALJER I ÅRSAKSFORLØPET ER DERMED IKKE AVGJØRENDE.

ned og drepte en ung kvinne som passerte på fortauet foran bygården.

Borgarting lagmannsrett dømte den 23. mars 2010 gårdeieren og gårdeierselskapet for uaktsomt drap. De domfelte anket til Høyesterett. Den 23. juli 2010 nektet Høyesterett ankene fremmet. Lagmannsrettens dom er etter dette rettskraftig.

dekket på en slik måte at den ikke ble utsatt for fukt, ville ulykken overveiende sannsynlig ikke funnet sted. Hvis man i tillegg hadde satt opp et stillas av samme type som RVS AS satte opp etter brannen i 2003, ville faren for personskade på grunn av nedfall vært svært liten, særlig hvis stillaset ble kombinert med gangtunneler på

at sikringen av gården var godkjent, og at han dermed ikke hadde vært uaktsom med hensyn til sikring av gesimsen som falt ned ett år senere. Lagmannsretten skriver om dette:

«Lagmannsretten finner det klart at det forhold at kommunen konstaterte at det ikke lenger forelå noen ulovlighet, ikke fratok gårdeier et selvstendig ansvar for at bygget ikke skulle representere noen fare. A hadde derfor fortsatt plikt til selv å gjøre seg opp en mening om hva som var forsvarlig.»

Straffutmåling for foretak. Dommen er viktig fordi den fastslår hvilket ansvar gårdeier har for sikring av bygårder slik at man kan ferdes trygt i byen. Dommen er også viktig, idet den er med på å fastslå et bøtenivå, ved domfellelse av foretak for uaktsomt drap. En gang tidligere er et foretak dømt for uaktsomt drap. Det var da AS Oslo Sporveier ble idømt en bot på fem millioner kroner, jmfør RG 2003 side 1 495.

Lagmannsretten fastslår i vår sak at gård-

eierselskapet gikk med underskudd og hadde negativ egenkapital. Likevel ble boten satt til 2,5 millioner kroner. Denne straffutmålingen må oppfattes som uttrykk for at ved domfellelse av et foretak for uaktsomt drap skal det svært meget til for å gå under dette nivået.

Hvorfor benytte strafferetten? De av leserne som har studert juss husker helt sikkert Gesimsdommen fra Rt. 1939 side 766, som var en av de høyesterettsdommer som fastslo det objektive erstatningsansvaret. Meget forenklet kan man si at den som driver en farlig virksomhet bør bære det økonomiske tapet som en utenforstående blir påført hvis den farlige virksomheten utløser en ulykke. Tanken var at dette vil få eieren av den farlige virksomheten til å sikre seg så godt det lar seg gjøre mot ulykker for ikke å risikere å få et betydelig erstatningsansvar, eventuelt en forsikring som forutsetningsvis ville være kostbar hvis risikoen for ulykker var stor.

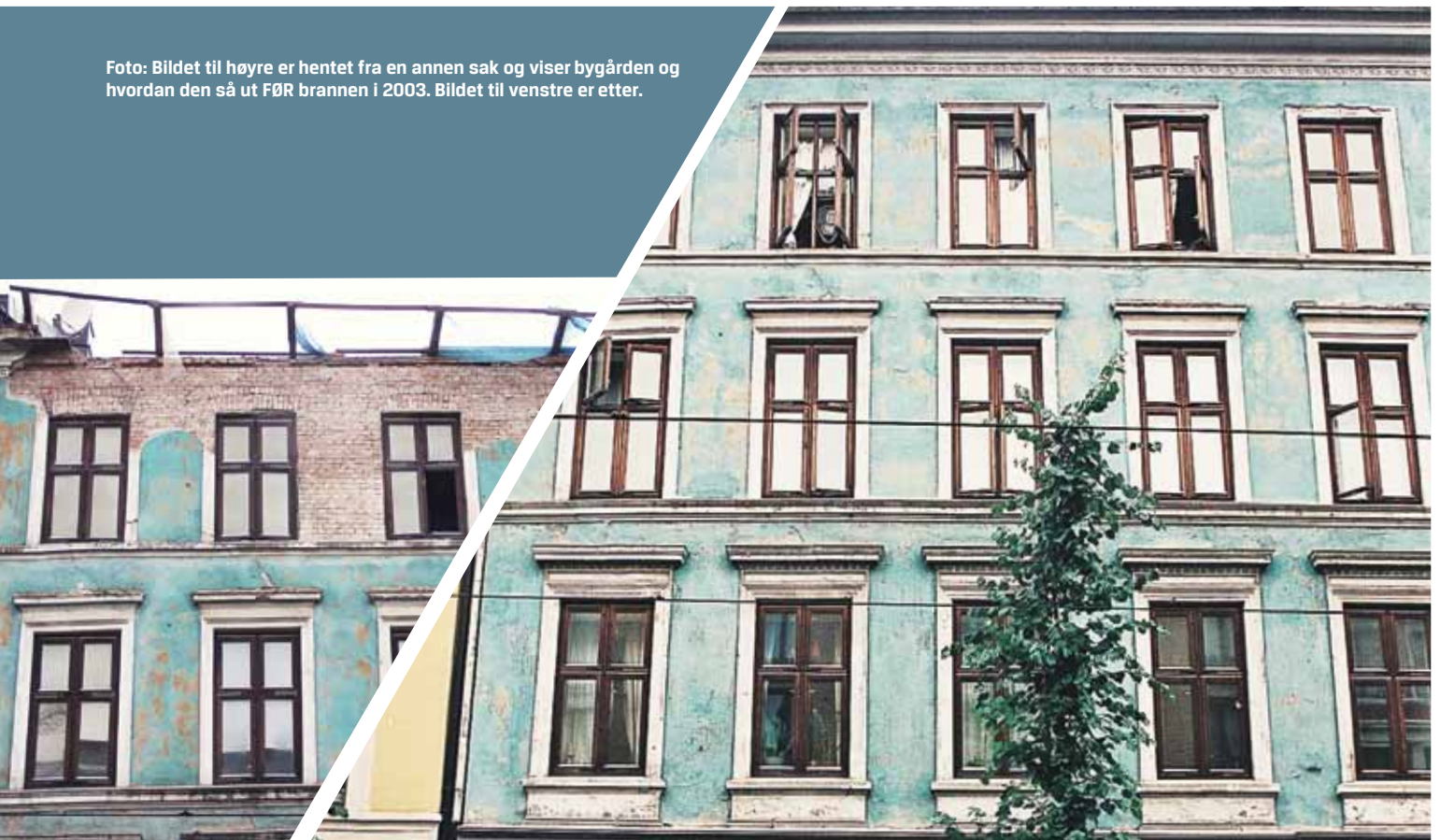
I saken fra Trondheimsveien 6 var situasjonen

at det objektive erstatningsansvaret ikke har hatt den ønskede allmennpreventive virkning. Eieren av Trondheimsveien 6 hadde flere bygårder, og forsikringsselskapet ofret ikke risikoen knyttet til denne gården noen spesiell oppmerksomhet. Det å få ansvarsforsikring for denne bygården uten krav til sikring var så rimelig at det ikke har gitt gårdeier noen oppfordring til å sikre gården.

Forsikringsordningen pulveriserer altså virkningen av det objektive erstatningsansvaret. Da står samfunnet i en situasjon der man enten må innføre et system med regelmessig kontroll av alle eiendommer, eller man må benytte straffansvar for å gi uansvarlige gårdeiere den nødvendige oppfordring til ikke å utsette allmennheten for fare. Byggningsmyndighetene har ikke ansvar for noen slik generell kontroll med eiendommers tilstand, og resultatet er at samfunnets forebyggende virksomhet må ivaretas av politi og påtalemyndighet gjennom straffereaksjoner som har en preventiv virkning.

Foto: Bildet til høyre er hentet fra en annen sak og viser bygården og hvordan den så ut FØR brannen i 2003. Bildet til venstre er etter.

Miljøkriminalitet i et nøtteskall

TEKST: LAGDOMMER RUNE BÅRD HANSEN, AGDER LAGMANNSRETT

I UTGANGSPUNKT

Et godt miljø (ute og inne) har avgjørende betydning for ethvert liv. Ulovlige tiltak kommer i tillegg til de lovlige og kan medføre at den samlede belastningen blir for stor.

Kriminalitet mot det ytre miljø:

1. Naturkriminalitet, herunder fauna, flora, lakse- og innlandsfisk, terrenginngrep, verneområder, motorferdsel, vassdragsutbygging, skogbruk, fri ferdsel.
2. Forurensningskriminalitet, herunder utslipp, landbruksforurensning, innførsel og omsetning av farlige produkter/stoffer, dumping/lagring/ nedgraving av farlig avfall, import/eksport av farlig avfall, oljeforurensning fra skip.
3. Kunst- og kulturminnekriminalitet, herunder fjerning/ødeleggelse av fredete kulturminner, skadeverk, rivning, vrakplyndring, forfalsking av kunstverk.

Kriminalitet mot det indre miljø:

4. Arbeidsmiljøkriminalitet, herunder sikkerhetsregler på land til sjøs og på norsk sokkel, internkontroll, overtid, sosial dumping.

II UTVALGTE SENTRALE LOVER MED ANGIVELSE AV STRAFFERAMMER, PÅTALEREGLER OG MILJØKRIMINALITETSOMRÅDE

Samtlige lover er undergitt ubetinget offentlig påtale hvis ikke annet fremgår.

Grunnloven § 110b: «Enhver har Ret til et Milieu som sikrer Sundhed og til en Natur hvis Produktionsævine og Mangfold bevares. Naturens Ressourcer skulle disponeres ud fra en langsiktig

og alsidig Betragtning, der ivaretager denne Ret ogsaa for Efterslægten.» 1, 2 og 3.

- Straffeloven § 152b (generalklausulen mot miljøkriminalitet). et-tre, seks, ti eller 15 år.
- Lov om friluftslivet 28. juni 1957 nr. 16 (friluftslvsloven) 1 § 39 bøter.
- Lov om motorferdsel i utmark og vassdrag 10. juni 1977 nr. 82 (motorferdselsloven) 1 § 12 bøter.
- Lov om kulturminner 9. juni 1978 nr. 50 (kulturminneloven) 3, § 27 et år, ved særlig skjerpende omstendigheter to år.
- Lov om handelsverksemd med brukte og kasserte ting (brukthandelslova) 22. desember 1999 nr. 105. 3, § 5, bøter, eller ved skjerpende forhold fengsel inntil tre måneder.
- Lov om vern mot forurensning og avfall 13. mars 1981, nr. 6 (forurensningsloven) 2. § 78 ved forurensning tre mnd, ved fare for stor skade/ulempe eller skjerpende omstendigheter to år, ved fare for liv/helbred fem år. § 79 ved forsøpling tre mnd. Ved ubetydelig fare for forurensning, skade eller ulempe kreves påtalebegjæring av forurensningsmyndigheten.
- Lov om framstilling og bruk av genmodifiserte organismer med mer (genteknologiloven) 2. april 1993, nr. 38 2. § 25 et år, fire år ved særlig skjerpende omstendigheter.
- Lov om petroleumsvirksomhet (petroleumsloven) 29. november 1996, nr. 72 1, § 10-7 3 måneder, to år ved særlig skjerpende omstendigheter.
- Lov om viltet 28. mai 1981, nr. 38 (viltloven) 1, § 56 et år, ved særlig skjerpende omstendigheter to år.

- Lov om planlegging og byggesaksbehandling 27. juni 2008 nr. 71 (plan- og bygningsloven) 1, 2 og 3, § 32-9 et år, grov overtredelse to år.
- Lov om vassdrag og grunnvann av 24. november 2000, nr. 82 (vannressursloven) 1 og 2, § 63 tre mnd, ved fare for betydelig skade på mennesker eller miljø eller skade på vernet vassdrag to år.
- Lov om laksefisk og innlandsfisk 15. mai 1992 nr. 47 (lakse- og innlandsfiskloven) 1, § 49 et år, ved særdeles skjerpende omstendigheter to år.
- Lov om miljøvern på Svalbard 15. juni 2001 nr. 79 (Svalbardmiljøloven) 1, 2 og 3, § 99 et år, ved fare for betydelig miljøskade eller særdeles skjerpende omstendigheter tre år.
- Lov om vern mot brann, eksplosjon og ulykker med farlig stoff og om brannvesenets redningsoppgaver (brann- og eksplosjonsvernloven) 14. juni 2002, nr. 20, 2. § 42, tre måneder. Bøter ved «hindring» med mer av offentlig myndighet.
- Lov om strålevern og bruk av stråling (Strålevernloven) 12. mai 2000 nr. 36 2. § 23 tre måneder, inntil 2 år ved alvorlig fare for helse eller miljø. Hvis overtredelsen bare har ført til ubetydelig skade eller ulempe, kreves påtale av tilsynsmyndigheten.
- Lov om matproduksjon og mattrygghet av 19. desember 2003, nr. 124 (matloven) 2, § 28 et år, ved særlig skjerpende omstendigheter to år.
- Lov skogbruk av 27. mai 2005, nr. 31 (skogbruksloven) 1, § 22 et år (når overtredelsen er vesentlig).
- Lov om akvakultur av 17. juni 2005, nr. 79 (akvakulturloven) 1 og 2. § 31 et år, ved særlig

skjerpende omstendigheter to år.

- Lov om kontroll med produkter og forbrukertjenester av 11. juni 1976, nr. 79 (Produktkontrollloven) 1 og 4. § 12 3 mnd, brudd på taushetsplikt 6 mnd, ved uberettiget vinning to år.

- Lov om arbeidsmiljø av 17. juni 2005, nr. 62 (Arbeidsmiljøloven). 4. § 19-1 (arbeidsgiver mfl.) tre mnd, ved særlig skjerpende omstendigheter 2 år. § 19-2 (arbeidstaker) bøter, tre mnd ved grov uaktsom eller forsettlig overtredelse, et år ved særlig skjerpende omstendigheter.

- Lov om allmenngjøring av tariffavtaler av 4. juni 1993, 4, § 15 bøter (lovhjemlet adgang for organisasjoner til å reise privat straffesak).

- Lov om forvaltning av naturens mangfold (Naturmangfoldloven) av 19. juni 2009 1, § 75 et år, tre år ved grov overtredelse.

- Lov om naturområder i Oslo og nærliggende kommuner (markaloven) 5. juni 2009 nr. 35, 1 og 2, § 20 fengsel inntil et år, tre år ved grov overtredelse.

- Lov om skipssikkerhet (skipssikkerhetsloven) 16. februar 2007, nr. 9 1, 2 og 4. Kapittel 10. Straffansvar, §§ 58 til 70. Varierende strafferammer etter beskrevet overtredelse. Fengsel inntil to år, alternativt et år eller bøtestraff.

- Lov om forvaltning av villlevende marine ressurser (Havressursloven) 6. juni 2008 nr. 37, 1 og 2. Kapittel 12. Straffansvar, §§ 60 til 64. Fengsel inntil 1 år i §§ 60 – 63. Inntil tre år ved grov overtredelse i § 64.

Det er gitt et stort antall straffsanksjonerte forskrifter til disse lovene, for eksempel er det gitt cirka 100 forskrifter til arbeidsmiljøloven, brann- og eksplosjonsvernloven og skipssikkerhetslovene.

III FORELDDELSE OG PÅTALEKOMPETANSE

Når det gjelder strafferammens betydning for foreldelse og påtalekompetanse, vises det til ØKOKRIMs fagbok nr. 19, Arbeidsmiljøkriminalitet, av Rune Bård Hansen side 104 og artikkelen *Foreldelse av saker om miljøkriminalitet* av Aud Ingvild Slettemoen, ØKOKRIM, i Miljøkrim nr. 3, 2009 med oppfølging i en artikkel i Miljøkrim nr. 2, 2010. Viktige høyesterettsdommer om påtalekompetanse og foreldelse er: Rt 1962 side 494, Rt 1995 side 374, Rt 2009 side 1 615 jamfør Rt 2007 side 382 og Rt. 2010 side 850.

IV STRAFFERAMMENS BETYDNING FOR ØVRIG

Husk at strafferammen har betydning for blant annet adgang til pågrepelse og varetektsfengsling, jamfør straffeprosessloven § 171 (høyere straff enn fengsel i 6 måneder), og ransaking, jamfør straffeprosessloven § 102 (frihetsstraff). På bakgrunn av de stadig strengere strafferammer for miljøkriminalitet kan straffeprosessuelle tvangsmidler nå brukes i langt større utstrekning enn for få år siden.

V GRUNNLEGGENDE RETTSAVGJØRELSE

Rt 2000 side 2023 kulturminne (avholdslosje) 3. Rt 2001 side 110, arbeidsmiljø (portalkran) 4. Rt 2002 side 258, fauna, ulv (giftåte) 1. Rt 2002 side 1 713, kulturminne (Bryggen i Bergen) 3. Rt 2003 side 634, fauna (CITES) Rt 2004 side 1 645, forurensning (gjenvinning) 2 Rt 2005 side 76 (jerv II) 1. Rt 2005 side 568, natur, hugst (generalklausul) 1 Rt 2007 side 1 458 arbeidsmiljø (dykking) 4. Rt 2007 side 1 684 forurensning (Sandvikselva)

Rt 2008 side 996, foretaksstraff (revisjonsselskap).

Rt 2010 side 850, kulturminne (Barfrøstua).

Rt 2010 side 1 293 kulturminne (anleggsvei) 3.

Rt 2011 side 10, natur, bygging i strandsonen (utsprengning) 1.

Rt 2011, side 631, natur, vannressurs, kraftverk (småkraftverk) 1.

VII LITTERATUR

- ØKOKRIMs skriftserie, fagbok nr. 12 2005. Jørn Holme (red), Kulturminnevern, bind I+II.
- ØKOKRIMs skriftserie, fagbok nr. 17, 2006. Hans Tore Høviskeland (red), Rune Bård Hansen og Jørn Holme, *Hva er miljøkriminalitet?*
- ØKOKRIMs skriftserie, fagbok nr. 19. Rune Bård Hansen, *Arbeidsmiljøkriminalitet*.
- Miljøkrim, et fagblad fra ØKOKRIM med tre utgivelser årlig. Søkbart på okokrim.no.
- Cathrine Hambro (red), *Praktisk miljørett*, Fagbokforlaget 2006.
- Rune Bård Hansen, *Fra formalitet til kriminalitet*. Om utviklingen av straffansvaret etter arbeidsmiljølovgivningen, i artikkelsamlingen *Arbeid og rett*, Cappelen Damm 2009.
- Henning Jakhelln og Helga Aune (red), *arbeidsrett.no*, Cappelen Damm 2011.
- Inge Lorange Backer, *Biomangfoldloven*, kommentarutgave, Universitetsforlaget 2010. Øystein Wang, *Forurensningsloven med kommentar*, Gyldendal Norsk Forlag 2005.

Noregs første rapport til UNESCO om 1970-konvensjonen

TEKST: POLITIOVERBETJENT KENNETH DIDRIKSEN, ØKOKRIM

Noreg ratifiserte den såkalla 1970-konvensjonen (UNESCO-konvensjonen) i februar 2007 og har forplikta seg til å rapportere om status for arbeidet med nasjonal oppfølging av konvensjonens bestemmelser kvart fjerde år.

Endra samfunnstilhøve og globalisering gjer at problemet med ulovleg omsetning av kulturgjenstandar er aukande. Uerstattelege kulturskattar vert fjerna frå opphavslandet for å verte omsette på den internasjonale illegale kunstmarknaden. Det er i aukande grad anerkjent av det internasjonale samfunnet som uetisk at kunstgjenstandar som er av stor verdi for historia og identiteten til ein kultur, vert fjerna frå opphavsstaden. Dette er òg bakgrunnen for at det er eit auka behov for betre internasjonalt samarbeid når det gjeld vern av kulturarven.

Etterspørselen etter kulturgjenstandar internasjonalt har auka monaleg sidan konvensjonen blei vedteken i 1970. Dei færraste landa har ein effektiv utførelseskontroll. Då er det til dømes viktig at dei landa der gjenstandane blir innførte, mel-

UNESCO-konvensjonen inneheld føresegnar for å verne den fysiske kulturarven, i kampen mot den illegale handelen med kulturminnegjenstandar. I hovudsak knyter pliktene for medlemsstatane seg til tre kategoriar: registrering og kontroll, forbod mot eksport og import og krav om tilbakeføring.

UNESCO sitt øvste organ, Generalkonferansen, vert halde kvart fjerde år. Neste gang er hausten 2011. Noreg vil da for første gong legge fram si nasjonale rapportering for å vise korleis konvensjonen vert implementert nasjonalt, klargjere framskritt som gjerast, peike på hindringar for gjennomføring og utveksle røynsle og såkalla «beste praksis».

Forutan dei reint kulturminnefaglege institusjonane har også ØKOKRIM og Toll- og avgiftsdirektoratet delteke i utarbeiding av Kulturdepartementet sin rapport.

Rapporten er derfor ei grei essens om korleis det står til med arbeidet mot ulovleg omsetning av kunst- og kulturminnegjenstandar i Noreg. Rapporten nemner blant anna registreringsordninga Object-ID som òg er omsett til norsk, den tverretattelege faggruppa som Justisdepartementet initierte, politiets til dels manglande statistikk over denne type brotsverk og det igangsatte arbeidet med å lage ein gjenstandsdatabase for politiet.

Rapporten konkluderer med at kunnskap, prioritering og kontrollaktivitet er nøkkelomgrep i eit vellukka arbeid for å hindre kulturminnekriminalitet.

FAKTA OM UNESCO

UNESCO er forkortelse for **United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization** og er FNs organisasjon for utdanning, vitenskap og kultur.

UNESCO ble stiftet den 16. november 1945 og utfolder sine aktiviteter på feltene utdanning, naturvitenskap, sosial og humanistisk vitenskap, kultur, kommunikasjon og informasjon. Organisasjonen arbeider for fred blant annet gjennom samarbeid, kommunikasjon og utveksling av ideer mellom sine 192 medlemsland.

UNESCO-konvensjonen om vern av verdens kultur- og naturarv (1972) har som formål å sikre vern av kulturminner og naturområder som har stor betydning i verdensmålestokk. 812 slike verneobjekter er hittil utpekt (pr. juli 2005).

Kilde Wikipedia

DET ER EIT AUKA BEHOV FOR BETRE SAMARBEID INTERNASJONALT NÅR DET GJELD KULTURARV.

lom anna ved tollkontroll, ser til at gjenstandar som kan mistenkjast for å vere ulovleg utførte frå eit anna land, blir beslaglagde og leverte tilbake til opphavslandet. Slikt effektiv vern av kulturarven krev internasjonalt samarbeid og der kjem UNESCO-konvensjonen inn som eit felles verktøy.

BISTANDSADVOKATER I ARBEIDSMILJØSAKER

30 er det estimerte antallet på arbeidsskadedødsfall hittil i 2011*

TEKST: FØRSTESTATSADVOKAT HANS TORE HØVISKELAND, ØKOKRIM

Dessverre finnes det eksempler på at fornærmede som er skadet i en arbeidsmiljøsak eller pårørende til personer som har omkommet i en arbeidsmiljøsak ikke får nødvendig orientering og hjelp omkring reglene for oppnevning av bistandsadvokat. Uten aktiv innsats fra politiet er det nok sjelden det blir oppnevnt bistandsadvokat i arbeidsmiljø saker.

Etter straffeprosessloven § 107b skal politiet informere om muligheten for å få oppnevnt bistandsadvokat ved første kontakt med fornærmede og etterlatte. Videre følger det av straffeprosessloven § 107a første ledd bokstav c: «Hvor det er grunn til å tro at fornærmede som følge av handlingen får betydelig skade på legeme eller helbred har fornærmede rett til å få oppnevnt bistandsadvokat». Denne bestemmelsen vil derfor kunne være aktuell å benytte i mange arbeidsmiljø saker.

Vilkårene. Fra 1. juli 2008 fikk også pårørende utvidet adgang til bistandsadvokat. Etter straffeprosessloven § 107a tredje ledd fremgår det: «Retten kan også oppnevne bistandsadvokat i andre tilfeller der sakens art og alvor, hensynet til de berørte eller andre særlige forhold tilsier at det er behov for advokat.» Av forarbeidene fremgår at straffeprosessloven § 107a tredje ledd er ment som en sikkerhetsventil og bør praktiseres strengt. Selv om dette skal praktiseres strengt, mener jeg bestemmelsen vil få anvendelse i mange arbeidsmiljø saker. Det bør for eksempel gjelde ved alvorlige brudd på arbeidsmiljøloven med markant subjektiv skyld. Da bør det, etter mitt syn, være kurant for etterlatte å få oppnevnt bistandsadvokat. I mange arbeidsmiljø saker er det ikke uvanlig at arbeidsgiver bebreider fornærmede eller avdøde for at ulykken skjedde. Blant annet for å ivareta fornærmede eller de pårørendes interesser bør det klart tale for at det oppnevnes bistandsadvokat ut fra kriteriet «særegne forhold» i straffeprosessloven § 107a tredje ledd. Er først vilkåret til stede, kan jeg ikke se innvendinger mot at vedkommende også får de

særskilte rettigheter som følger med ordningen.

Selv om denne ordningen har fungert en stund, synes det derimot som om den benyttes sjelden i arbeidsmiljø saker. Det er uheldig fordi fornærmede eller etterlatte kan ha et stort behov for advokatbistand etter en arbeidsulykke. Også i disse sakene kan det være en fordel for politi, påtalemyndighet, domstol, forsvarere og andre å ha profesjonell aktør å forholde seg til.

Til stor hjelp. Det er ikke tvil om at fornærmede og etterlatte berøres av straffesaken på flere måter, og at straffesakens behandling og dens utfall kan ha følelsesmessig, symbolsk, praktisk og rettslig betydning for dem. Det burde derfor i arbeidsmiljø saker oppnevnes bistandsadvokat i langt større utstrekning enn det som til nå er tilfelle. En bistandsadvokat, under den forutsetning at vedkommende vet hva som er hans rolle, vil ofte være til stor hjelp for fornærmede og pårørende og vil også ta arbeidet med å fremme og begrunne oppreisningskravet under hovedforhandlingen. Det vil som regel også innebære at aktor får drahjelp under hovedforhandlingen. I tillegg er det viktig at politiet under etterforskning av denne type saker ivaretar hensynet til de pårørende. De bør få jevnlig og tilstrekkelig informasjon om etterforsknings gang. Dette kan da i en del tilfeller gjøres gjennom bistandsadvokaten.

I boken Arbeidsmiljøkriminalitet ved Rune Bård Hansen (ØKOKRIMs skriftserie, fagbok nr. 19) er det vist til to saker hvor bistandsadvokat er benyttet i denne type saker. Her skrives det blant annet på side 51: «En sak avgjort av Trondheim byrett i 2007 er et eksempel på vellykket bruk av bistandsadvokat i en arbeidsmiljø sak. En

blikkenslager omkom etter fall fra stillas under oppussing av en kirke. Det ble tatt ut tiltalte mot stillasfirmaet, og avdødes mindreårige barn og ektefelle fremmet oppreisningskrav gjennom den oppnevnte bistandsadvokaten. Under hovedforhandlingen ble det inngått utenrettslig forlik, der de etterlatte aksepterte firmaets tilbud om oppreisning på 500 000 kroner. Selskapet ble i straffesaken idømt en foretaksbot på 200 000 kroner (Trondheim tingretts dom 18. september 2007 – Vår Frues kirke)».

Den andre saken det er vist til er Agder lagmannsretts kjennelse av 18. september 2008 (LA 2008-191597) hvor lagmannsretten oppnevnte bistandsadvokat.

I tillegg nevnes at det ble oppnevnt bistandsadvokat i en arbeidsmiljø sak som gikk for Lister tingrett (Lister tingretts dom av 17. januar 2011). I denne saken hadde en montør omkommet da han falt ned fra et stillas. For de etterlatte, avdødes ektefelle og to mindreårige barn var det oppnevnt bistandsadvokat. Saksbehandlingen ble dessverre lang ved det lokale politidistrikt og bistandsadvokaten måtte blant annet klage til det lokale statsadvokatembetet for at det skulle bli forgang i saken. Bistandsadvokaten fremmet i denne sak også oppreisning på vegne av avdødes ektefelle og to barn. Påberopt hjemmel for oppreisningskravet var skadeerstatningsloven § 3-5 annet ledd, jmfør første ledd: «Den som har voldt en annens død, kan pålegges å betale nærmere angitte nærstående, som avdødes ektefelle og barn, en oppreisning, som skal være en engangssum som retten finner rimelig til erstatning for den voldt tort og smerte og for annen krenking og skade av ikke økonomisk art». Ansvarsgrunnlaget er altså forsett eller grov uaktsomhet. For hver av de tre etterlatte ble oppreisningsbeløpene fastsatt til 120 000 kroner. I den såkalte Sjursøya-saken (Oslo tingretts dom av 30. juni 2011) ble det også oppnevnt bistandsadvokat for de etterlatte og fornærmede.

VIKTIGE DOMMER I MILJØSAKER 2011

(AVGJØRELSE FRA HØYESTERETT, SAMT LAGMANNSRETTS- OG TINGRETTSDOMMER AV PRINSIPIELL BETYDNING)

Høyesterett

Kvernstaddommen – første høyesterettsdom etter vannressursloven

Rt. 2011 side 631

Saken gjaldt vannressursloven § 63 første ledd. Utbygger av et småkraftverk ble kjent skyldig i forsettlig overtredelse av vannressursloven § 63 for å ha bygget i strid med konsesjonen, og videre for å ha gått ut over konsesjonsvilkårene ved å bygge uten å ha fått godkjent detaljplaner først. Han ble idømt en straff av fengsel i 90 dager, hvorav 45 dager ble gjort betinget. En prosjektleder som medvirket i utbyggingen, ble kjent skyldig i uaktsom medvirkning og ble idømt 21 dagers betinget fengsel i tillegg til en bot på 50 000 kroner. Dommen er prinsipielt viktig ved at den slår fast at det ikke fritar byggherren for straff at han har innleid folk til å håndtere forholdet til konsesjonsmyndigheten, og at det ikke fritar innleide medhjelpere fra straff at byggherren forsikrer om at de nødvendige tillatelser er i orden.

Kvernstaddommen er den første saken etter den nye vannressursloven, og dommen vil stå sentralt i straffutmålingen i fremtidige saker. Etter Kvernstaddommen må det legges til grunn at forsettlig overtredelse av vannressursloven som medfører fare for betydelig skade på miljøet, jamfør vannressursloven § 63 tredje ledd, i utgangspunktet vil medføre ubetinget fengselsstraff. Når det gjelder hvor høyt «listen» ligger for å anvende § 63 tredje ledd, kan man merke seg at Høyesterett uttaler at bestemmelsen ville være anvendelig «ved skade på naturen som er klart mindre omfattende enn den skade som er inntrådt her».

Dommen er også prinsipielt viktig ved at den slår fast at skyldkravet etter vannressursloven § 63 tredje ledd er culpa levissima, det vil si at vedkommende kunne ha forstått at det var fare for at utbyggingen kunne få betydelig miljø-

skade til følge. I lagmannsrettens dom var det ikke foretatt noen nærmere drøftelse av om dette skyldkravet var oppfylt. Den slår bare fast at så er tilfellet. I forbindelse med de domfeltes anke over saksbehandlingen her (mangelfulle domsgrunner), uttaler Høyesterett at noen selvstendig drøftelse av dette vilkåret ikke var nødvendig her, fordi det dreide seg om konsekvenser for miljøet «som med nødvendighet fulgte av de forhold som lagmannsretten fant var omfattet» av henholdsvis hovedmannens forsett og prosjektlederens uaktsomhet. For øvrig inneholder dommen også betraktninger om betydningen av om konsesjon ville blitt gitt om det var søkt. Dette er drøftet nærmere i artikkelen om Kvernstadsaken på side 18.

Selvinkrimineringsvernet for selskaper

HR-2011-1118A

I en dom av 1. juni 2011 slår Høyesterett fast at vernet mot selvinkriminering også gjelder for selskaper. Høyesterett opphevet lagmannsrettens kjennelse om utlevering av dokumenter på grunn av uriktig lovtolkning og saksbehandlingsfeil. Det dreide seg ikke om en miljøsak. Vi omtaler likevel saken her, fordi problemstillinger knyttet til selvinkrimineringsvernet for selskaper kan være viktig i mange saker på miljøområdet.

Bakgrunnen for saken var at det overfor flere selskaper var fremsatt begjæring om utlevering etter strpl. § 210 av diverse regnskapsdokumenter i forbindelse med etterforskning mot en person for overtredelser av blant annet ligningsloven. Selskapene hadde status som vitne, men de anførte at de kunne risikere et medvirkningsansvar og derfor var beskyttet av selvinkrimineringsvernet. Høyesterett viste til at EMK i utgangspunktet gjelder både for fysiske og juridiske personer,

jamfør artikkel 1, og at dette også gjelder artikkel 6. Etter en nærmere drøftelse av så vel EMDs praksis, EF-domstolens praksis, utenlandsk rettspraksis samt norske utredninger (blant annet sanksjonslovutvalget) og juridisk teori, kom Høyesterett til at selvinkrimineringsvernet etter EMK artikkel 6 nr. 1 gjelder for selskaper, uten hensyn til om det dreier seg om hjemmebaserte eller andre selskaper. Høyesterett viste imidlertid til at når det gjelder slike dokumenter som i den aktuelle saken, som var realbevis som eksisterer uavhengig av selskapenes vilje, så er terskelen relativt høy for at slike bevis skal rammes av selvinkrimineringsvernet. Når det gjelder spørsmålet om dokumentene i den konkrete saken kunne være inkriminerende i «anticipated criminal proceedings» på grunn av et mulig medvirkningsansvar for de aktuelle selskapene, viste Høyesterett bare til avsnitt 52–56 i EMDs dom 8. april 2004 i saken Weh mot Østerrike (EMD-1997-38544), uten å drøfte dette nærmere. Høyesterett konkluderte med at lagmannsretten begikk en saksbehandlingsfeil ved ikke å vurdere straffeprosessloven § 123 om selvinkrimineringsvernet for vitner, og at lagmannsretten må ta stilling til den konkrete anvendelsen av § 123 ved en ny behandling.

Lagmannsrett

Full City – forurensningsloven og skipssikkerhetsloven

LA-2010-95727

Bulkskipet MV Full City grunnstøtte ved Såstein utenfor Langesund i Telemark natt til 31. juli 2009. Skipet hadde ankret opp, men grunnstøtte etter at vinden tiltok og ankerfestet slapp. Grunnstøtingen medførte utslipp i sjøen av cirka 300

VIKTIGE DOMMER I MILJØSAKER 2011

(AVGJØRELSE FRA HØYESTERETT, SAMT LAGMANNSRETTS- OG TINGRETTSDOMMER AV PRINSIPIELL BETYDNING)

tonn av totalt 1 100 tonn olje. Utslippt medførte forurensning langs minst 75 kilometer av kysten i Vestfold, Telemark og Aust-Agder. Blant annet ble 37 vernede natur- og fugleområder og geologisk vernede områder tilsølt av olje. En stor mengde sjøfugl døde, blant annet mellom 1 300 og 2 000 ærfugl. Kostnadene til opprydningsinnsatsen er foreløpig beregnet til rundt 237 millioner kroner. Skipets kaptein, en 57-årig kinesisk statsborger, ble i lagmannsretten som i tingretten idømt 6 måneders fengsel for overtredelse av forurensningsloven § 78 første ledd bokstav b, jamfør andre ledd 1. straffalternativ, og skips-sikkerhetsloven § 60 andre ledd og § 65 første ledd bokstav a. Lagmannsretten gjorde hele straffen betinget blant annet under henvisning til at domfelte, som på domstidspunktet var blitt pensjonist, gjennom passbeslag hadde blitt holdt tilbake i Norge i lengre tid. Lagmannsretten la derimot også til at uten de spesielle, individuelle forhold, ville hele straffen vært ubetinget. Skipets andrestyrmann, som var frifunnet i tingretten for overtredelse av skipssikkerhetsloven, ble i lagmannsretten også frifunnet for et tiltalepunkt om overtredelse av forurensningsloven § 78.

Skjerpet straff for uaktomme overtredelser av kulturminneloven og plan- og bygningsloven LB-2010-173190

I en kulturminnesak skjerpet lagmannsretten straffen fra 15 000 til 30 000 kroner i bot. Saken gjaldt et automatisk fredet kulturminne som besto av oppmurte tufter og slagghauger på Kobbervollen smelteplass på Kongsberg.

Vedkommende hadde uten tillatelse tatt ut cirka 20–50 kubikkmeter masse fra slagghaugen til bruk som fyllmasse til en garasjebygning på tomten, som ble satt opp i strid med plan- og bygningsloven uten tillatelse. På 60/70-tallet var det tatt ut cirka 900 kubikkmeter masse fra den

samme slagghaugen i forbindelse med anlegg av en vei, slik at kulturminnet allerede var betydelig skadet da det aktuelle masseuttaket fant sted. Lagmannsretten fant at det ikke kunne tillegges stor vekt i straffutmålingen at kulturminnet allerede var ødelagt. Her viste retten til at et inngrep i et kulturminne av denne typen vil kunne gjøre stor skade, selv om det tidligere er gjort inngrep, og videre at skaden blant annet vil avhenge av hvor i området eller i jordlagene det befinner seg materiale av særlig arkeologisk interesse, og at nye utgravninger medfører at man kommer nærmere – eller helt ned på de eldste lagene. For øvrig når det gjelder straffutmålingen viste lagmannsretten til at synet på miljøkriminalitet er blitt skjerpet i de senere årene og refererte til Rt. 2011 side 10 avsnitt 19–21 (Of-tenesdommen) og Rt. 2011 side 631 (Kvernstaddommen). Videre presiserte lagmannsretten at inngrep i fredede områder kan gjøre uopprettelig skade, og at sterke allmennpreventive hensyn tilsier en streng reaksjon. Ved utmålingen av straffen ble det også sett hen til erstatningsbeløp tiltalte ble idømt. Erstatningsbeløpene var 100 000 kroner til Kulturhistorisk museum i Oslo til kartlegging av inngrepet, dokumentasjon av skaden og sikring av gjendstander, og i tillegg 60 000 kroner til fylkeskommunen i erstatning (rettskraftig avgjort av tingretten.)

Eidsivating lagmannsretts dom i preparantsak rettskraftig

LE-2011-8888

Eidsivating lagmannsretts dom av 24. mars 2011, der en preparant ble ilagt en straff av fengsel i fem måneder, hvorav 90 dager betinget, for heleri av fem ulovlig felte jerver og en kongeørn samt for overtredelser av viltlovens bestemmelser om registrering av vilt, er rettskraftig etter at Høyesterett i en kjennelse av 26. mai 2011 avviste påtalemyndighetens anke over reaksjonsfastset-

telsen. Lagmannsrettens dom er nærmere omtalt under «Smånytt» i Miljøkrim nr. 1 2011. ØKOKRIM påanket reaksjonsfastsettelsen til Høyesterett fordi man mente mannen burde vært idømt et tidsbegrenset tap av retten til å drive som preparant, i tillegg til fengselsstraff, men Høyesterett anså altså ikke at det var tilstrekkelig grunn til at anken ble fremmet for Høyesterett.

300 tonn olje lakk ut i sjøen da Bulkskipet MV Full City grunnstøtte i 2009.

Utgavens utvalgte miljøterminologi «Ftalater»

Ftalater brukes hovedsakelig for å mykgjøre plast, og finnes i mange produkter vi omgås daglig (enkelte ftalater er forbudt i leketøy og kosmetikk). Både mennesker og miljø kan derfor bli eksponert for stoffene. Ftalater bioakkumuleres i varierende grad i organismer. Noen typer ftalater er klassifisert som reproduksjonsskadelige, siden de kan skade forplantningsevnen og gi fosterskader. Noen er også klassifisert som miljøskadelige, derfor er mange av ftalatene på miljøvernmyndighetenes liste over prioriterte miljøgifter.

(Kilde Miljøverndepartementet og miljostatus.no)

NYHETER

Tone Lill Solstad ble ansatt som spesialetterforsker ved ØKOKRIMs miljøteam 1. januar 2010 og har siste arbeidsdag her 12. november. Tone Lill begynner ved taktisk etterforskningsavdeling på Kripos.

Reene Nilsen ble ansatt som etterforsker ved ØKOKRIMs miljøteam 15. august 2005, og 1. juli 2008 ble han ansatt som Nasjonal miljøkoordinator. I september tiltrer han stillingen som politioverbetjent ved Avdeling for etter- og videreutdanning ved Politihøgskolen. Der får han ansvaret for Økostudiet og et nytt studie i Finansiell etterforsking.

Espen Østerud ble ansatt som etterforsker ved ØKOKRIMs miljøteam 1. oktober 2009 etter å ha jobbet ved Subsidierteamet siden 2008. Han slutter i stillingen i september 2011 for å studere ledelse ved BI (Master of management), samt friskvern ved Axelsons.

MATERIELLFRIST MILJØKRIM 3/2011:

16. NOVEMBER

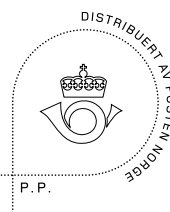
Tidligere nummer av Miljøkrim finner du på **www.miljokrim.no** som nå har fått nytt design.

Returadresse:
ØKOKRIM
Pb. 8193 Dep
0034 Oslo

B

NORGE

I NESTE NUMMER

KAN DU LESE ARTIKKELEN
**OM HVORFOR MATTILSYNET IKKE ANMELDER
MILJØKRIMINALITET OFTERE**

Smakebit på artikkelen

«Hvorfor anmelder ikke Mattilsynet miljøkriminalitet oftere?»

Mattilsynet forvalter et omfattende regelverk og deres oppgave er å bidra til at folk, dyr og planter ikke blir utsatt for fare eller en uakseptabel risiko. Dette er viktige samfunnsmessige oppgaver! Miljøkrimsakene Mattilsynet velger å anmelde faller som regel inn under matloven. Vi opplever at en del saker blir henlagt. Selv om det kan være en årsak til få anmeldelser fra oss, er det ikke den eneste.

Artikkelen er skrevet av seniorrådgiver Ellen Hestenes ved Mattilsynet. Hun løfter frem blant annet temaer som «Nytter det å anmelde?», «Hvorfor skal politiet prioritere våre saker?» og «Hva kan Mattilsynet gjøre selv?». I tillegg kan du lese om Mattilsynets anmeldelsespraksis ved ulovlig hold av eksotiske dyr.

Dersom Mattilsynet kommer over produsenter som bruker ulovlige stoffer med store konsekvenser for folke-, dyre- og plantehelse og miljø, skal saken anmeldes. Illustrasjonsfoto: Mattilsynet.